Adımlar

İÇİNDEKİLER

11

YIL : 1 MART 1944

Adımları Beğeniyorsanız

Abone olunuz, Abone bulunuz.

ADIMLAR

Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Dr. Behice Sadık Boran

Abone : Altı aylığı 150 krş. ; yıllığı 300 krş.

Adres : Adımlar, Posta Kutusu 61, Ankara

Adımlar'a verilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

ADIMLAR

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

YIL : I — Mart 1944 — Sayı : 11

Fikir Mesullüğü ve Zorba Zihniyeti

Dr. Muzaffer Şerif

Ankara Üniversitesi

Ulus'ta fikir Hareketleri başlığı altında çıkan sahifede, "Dergiler ve Fikirler" sütununda "Yazı Yazmanın Mesullüğü" adlı bir yazı dikkatimizi çekti (20/I/1944). Yazının altında, yine, imza yerine üç tane yıldız var. Bay Üç Yıldız, daha evvel ileri fikir-geri fikir hakkındaki düşüncelerine iştirâk etmediğimizi, şaşırtıcı bulduğumuzu, belirttiğimiz yazıcıdır (Adımlar sayı 9). Bazı gizli maksatlarla hareket eden zümre taktiklerinin, rekabet halinde bulunan ticaret evlerinin aksine olarak, ardında gizli emeller bulunmıyan ve bulunmaması gereken fikir münakaşalarının tamamile açıkta yapılması gerektiği halde, Bay Üç Yıldız yazısının altına imza koymamakta israr ediyor, ve bu kadar mühim bir konuyu ileri sürerken bile, her nedense, hüviyetini belli etmekten çekiniyor. Üç yıldızın üstünden aydınlarımızı, kendince, irşat etmeğe çalışıyor. Telkıncı ve doğmatik bir tonla yazılmış olduğu için yazının, büyük insan ve millet meselelerini kendi şahsî bakımından, pek te kaynak göstermeğe lüzum görmeden, kolayca formüllere bağlayıveren Bay Reşat Şemsettin Sirer tarafından yazılmış olduğuna hükmedilebilir. Büyük konular üstünde işlenirken bu telkıncı ve doğmatik ton, lise seviyesini aşmış insanlarda bir şeyi mutlaka satmak istiyen bir reklâm tesiri uyandırıyor.

Yazıda belirtilen başlıca fikirleri kısaca hülâsa edelim. Anayasamız ve kanunlarımız bize fikir ve yazı hürriyeti vermiştir. Bu hürriyetin hudutları kanunlarla sınırlanmıştır. Hürriyet sınırları içinde de yazı yazanların, kendilerinin duymaları lâzım gelen mesullükleri vardır. «Eğer bir yazı doğruyu ve iyiyi öğretiyor ve yayıyorsa bu, onu yazan için övünülecek bir şeydir ve bundan dolayı takdir beklemekte haklıdır. Eğer bir yazı yanlış bir fikri telkin eylemek ve amme hayatı için zararlı bir düşünceyi yaymak istiyorsa yazanın bundan mes'ul olması lâzımdır." Bu şarta riayet edilirse, yazı yazanlar fikir hayatımızda, dünyanın bu karışık zamanında Türk gençliğinin fikir birliğini sağlıyan bir nazımlık vazifesi başarabilirler. Nazımlık işinde Üniversitelerimizin ve Fakültelerimizin üstüne düşen vazifeler vardır.

Bay Üç Yıldız'ın fikirlerini kısaca

hülâsa ettik. Biz de içimizden gelen bir inançla, yazı yazanın, okumuş adamın kendi memleketine ve insanlığa karşı bir mes'uliyeti olduğuna inanıyoruz. Fikir adamı boşlukta yaşamıyor. Onun hakikat ve bilhassa mensup olduğu memleketin yükselmesi, ileri gitmesi yönünde yüklenmesi lâzım gelen vazifeleri ve mes'uliyetleri vardır. Burada Bay Üç Yıldızla temamile beraberiz. Fakat Bay Üç Yıldız bu mücerret hakikati söyledikten sonra müşahhas fikirlere geçmiyor. Hangi fikirlerin yanlış ve zararlı olduğunu tasrih etmiyor. Umumî irşat sözleri söyledikten sonra asıl muhtevayı vermemek, aydınlatıcı değil, bulandırıcı oluyor. Daha evvel ileri fikir - geri fikir meselesinde de boşlukta kalan, bunların mihenklerinin ne olduğunu soran Bay Üç Yıldız bu yazısında da katî teşhislere yanaşmıyor.

Halbuki bugün artık hangi fikirlerin milletimiz için birleştirici ve ileri, hangi fikirlerin dağıtıcı ve geri olduğu keyfiyeti keyfiyemize tâbi bir mesele olmaktan çıkmıştır.

Biz Adımlar'da daima bu mesullüğü duyarak, şu veya bu cephe taktiği yapmağa lüzum görmeden, şu veya bu maksatla fikir dönmeliğine düşmeden düşündüklerimizi daima sarih ve kesin bir surette belirtmeğe çalıştık. Daha ilk sayımızdaki takdim yazısı bunun bir örneğidir ve o yolda devam ediyoruz.

Belirtmeğe çalıştığımız fikirler millî inkilâbımızın vardığı prensiplerin ve bugü eriştiği gelişme merhalesinin benimsediği fikirlerdir. Atatürk'ün emperyalist müstevlilere karşı Türk milletinin hür yaşamak ve ilerlemek azmini kudretle müdafaa ettiği Kurtuluş Savaşından hız alan millî inkılâbımızın prensipleri bu fikirlerin kaynağıdır. Milletin iradesinin devletleşmesi demek olan cumhuriyetçilik, daima halk kitlelerimizin öz menfaatlerini, ihtiyaçlarını ve bunların serbest bir surette ifadesini esas tutan halkçılık, bunları bugünün şartları içinde iyi teşkilâtlandırmak ve plânlaştırmak demek olan devletçilik prensiplerinin, milletimizin bugünkü dünya şartları içinde vardığı zarurî prensipler olduğuna inanıyoruz. Bu prensipleri ölü kalıplar ve naslar olarak statik bir şekilde değil, milletimizin ve halkımızın yeni ihtiyaçlarını ve dünyanın ileri gidişini dinamik bir şekilde ifade eden inkılâpçılığa içten bağlıyız.

Derebeylik imtiyazlarını ortadan kaldıran Cumhuriyetin ileri kültürlü ve medeniyetli bir millet topluluğu gerçekleştirmek ülküsünü yalnız bir hayal değil, bugünün gerçeklerinin kaçınılmaz bir zarureti olarak kabul ediyoruz. Yabancı malı ve mütecaviz bir fikir olan ırkçılık yaygarası hem ilmin, hem memleketimizin öz gerçeklerine aykırıdır. Büyük millet meseleleri bahis mevzuu olurken vatandaşlar arasında, «Suyun bu tarafında veya öte tarafında doğmuştur» gibi ayrılıklar gözeten rejiyonalisteler, doğduğumuz, büyüdüğümüz bu toprakların adına sığınsalar bile, inkılâbımızın özüne ve memleketimizin menfaatlerine aykırı hareket etmektedirler. Bütün yazı yazanlar inkılâbımızın gerçeklerini hülâsa eden bu prensipler çerçevesi içinde fikir mesullüklerini duymalıdırlar. Türk gençliği ancak bu prensipler etrafında bir birlik kurabilir. Şu veya bu maksatlarla buna aykırı yazı yazanlar tesanüdümüzü bulandıran, fikir mesullüğünü tanımıyan kişilerdir. Artık burada faydalı ve zararlı, ileri ve geri, birleştirici ve dağıtıcı fikirlerin karakteri gün gibi beliriyor. Yukarıda hülâsa ettiğimiz prensiplere aykırı fikirler güdenler mürtecidir, cahildir, yahut sadece menfaat ve post kavgası peşindedirler.

İnkılâbımızın bu ileri prensiplerine aykırı olmamak şartıyla fikir ve münakaşa hürriyetini daraltmak istiyenler olsa olsa kendilerine bazı hususî menfaatler ve imtiyazlar temin etmek istiyen fırsat

Sanatta Konu Meselesi

Dr. Behice S. BORAN
Ankara Üniversitesi

Bir estetik üstadımız Ülkünün 56 ıncı sayısında çıkan «Edebiyatta Konu» adlı bir makalesinde «Vuslat» şairi Yahya Kemali kötülemek istediğimizden, büyüklüğünü inkâr ettiğimizden bahsediyor. Bu münasebetle, yanlış anlaşıldığını sezdiğimiz şu noktayı, meseleye girmeden iyice belirtmek istiyoruz: Yahya Kemal hakkında çıkan yazımızda maksadımız şairin büyüklüğünü inkâr etmek değidi. Şüphesiz Yahya Kemal edebiyat tarihimizde Osmanlı devrinin sonunda gelmiş büyük bir şairdir. Devrinin ölçülerine göre değeri inkâr edilemez şiirler yazmıştır; bize garbı tanıtmıştır. Fakat bu hükmü verirken şu cihetleri unutmamak lâzım: Yahya Kemal bize garbı tanıtan yegâne şair değildir. Ondan önce, Hâmit, Cenap, Fikret, Ahmet Haşim, ilh.. de bize garbı tanıtmışlardır. Sonra, garp deyince karşımıza değerleri mütecanis bir bütün çıkmadığı için sorabiliriz: Yahya Kemal bize garbın en ileri bir istikbali müjdeliyen ufuklarını mı açtı? Avrupa şiiriyle aramıza kurduğu köprü bizi Avrupanın neresine götüren bir köprü idi? Muhakkak ki Yahya Kemalin bize getirdiği Avrupa artık bugünün ileri Avrupası değildir. Sanatta değerler ve mektepler «sanatın kendi realiteleri» mutlak ve ebedî olamaz. Bu değer ve mekteplerde cemiyet bünyesinin diğer kısımlarında olduğu gibi devirlerini yaşar ve çökerler; aralarından gürbüz ve gelişmekte olan diğer mektepler ve cereyanlar çıkar. Yahya Kemal böyle göçmüş bir devrin büyük şairidir. O göçmüş devrin temsil ettiği sanat, bugünün değil dünün sanatıdır.

Sayın estetimiz, Yahya Kemal'e «devrinin büyük şairiydi» deyişimizi «sanat dışı düşüncelerle» verilmiş bir hüküm diye

---

komisyoncularıdır. Biz milletimizin sağlam duyuşuna 'nanıyoruz; onun ortaya sürülerin fikirlerden kendine en uygun geleni hür iradesile benimseyeceğine de eminiz. Bunun aksini düşünmek milletimizin hakikî kabiliyetini ve istidadını inkâr etmek olur. Fikir ve münakaşa hürriyetinin anarşi ve karışıklık doğuracağı yolunda tellâllık edenler varsa bunlar, bir bardak suda fırtına koparıp, mevhum tehlike işaretleri vererek bulanık suda avlanmak istiyen fırsat düşkünleridir. Memleketin öz evlâdı olmak inhisarcılığını güdenler, henüz millet yolunda bir imtihan geçirmeden, hamiyet ve feragat imtiyazını kendilerine maledenler, gerçek milliyetçiliği bir kalkan gibi kullanan kalp peh livanlardır. Bu eğreti imtiyazla başkalarını kötülemeğe çalışmak, derebeylik ve zorba zihniyeti artığından başka bir şey değildir.

Türk inkılâbı, hususî imtiyazlar peşinde olan bu derebeylik ve zorba zihniyetini tasfiye etmek yolunda gelişmiştir. Biz, yakın zamanda zorba zihniyetine artık yalnız fikir müzelerimizde rastlayacağımıza inanıyoruz. Biz fikir mesllüğünü, inkılâbımızın ileri prensiplerine ayak uydurmakta buluyoruz; bütün bunlara aykırı olan fikirler ise geri ve dağıtıcıdır. Üniversitelerimizin ve fakültelerimizin birleştirici ve tasfiye edici fikir kontrolü işini bir başka yazıda ele alacağız.

vasıflandırıyor. Sanat eserlerini ve sanatkârları böyle sanat eserinin cemiyetle, devriyle münasebeti ve o cemiyeti ifadesi bakımından değerlendirmek sanat tenkidi sahasının dışında kalan mülâhazalarla meseleyi ele almak değildir. Bugün dünyanın en tanınmış estetleri, sanat münekkitleri, edebî tenkit ilmine kendini vermiş olanlar, böyle sanatkârla sanat eserlerini devirleri ile olan münasebetleri zaviyesinden ele alıyorlar. Meselâ Cambridge üniversitesinin en ileri gelen münekkitleri Richard ile T. S. Eliot, sonra Leavis, H. Reade; Amerikada tenkit eserleriyle de dikkati çeken sanat tarihçisi Craven ve estet Prof. Parker sanat meselelerini bu işaret ettiğimiz görüşle ele alan bilgin münekkitlerdir.

Fakat madem ki estet üstadımız ille «sanat içi» kaygılarla bu konunun ele alınmasını istiyor, gelin biz de ona uyarak sözlerimize devam edelim: Üstadın da söylediği gibi her şeyin sanat mevzuu olabileceği doğrudur. Bir çift pabuç, bir şarap şişesiyle bir bardak, bir çiçekçik, maviliklere uçuşan veya Boğaziçi sırtlarında uzanmış uyurken üstadın kirpiklerine konan iri kelebekler, yahut da yedi kat yerin dibinde kara elmasa çekiç sallayan insanlar sanatın mevzuu olabilir. Bir zamanlar bazı konuların sanatkâr tarafından ele alınamıyacağı ileri sürülürdü. Michael Angelo'nun fresklerinde çıplak olarak resmedilmiş olan Âdem ve Havva resimlerinin üstü örtülmüştü. On dokuzuncu yüzyıl şairlerinden Rossetti ve arkadaşlarının şiirleri kadın vücudunun güzelliği üzerinde fazla duruor diye muhafazakârlarca şiddetle tenkit edilmişti. Hattâ zamanımızda da J. Joyce'ın meşhur romanı sansür edilmek istenmişti. Lady Chatterley'in aşkının İngiltere'de neşrine müsaade edilmemişti. Bu vaziyetler düşünülünce estetik üstadımızın «herşey sanatın konusu olabilir» demesi bir ilerilik sayılabilir.

Ancak bu bahiste estet üstadımız gayet ehemmiyetli bir noktayı gözden kaçırıyor: Haricî âlemdeki eşya sanat eserlerinin ancak ham maddesidir. Üstadımızın bahsettiği Von Gogh'un tablosundaki «Pabuçlar» sadece bir çift pabuç değil, Van Gogh'un gördüğü ve tablosuna aksettirdiği şekildeki pabuçlardır. Yani sanatkârın haricî âlemi idrâki «seçici» dir. (Esasen yalnız sanatkârın değil her ferdin idrâkleri seçicidir. Modern psikoloji bu seçiciliğin idrâklerin bir vasfı olduğunu kesin olarak tesbit etmiştir.) Binaenaleyh aynı ham maddeyi, — bir çift pabucu — muhtelif sanatkârlar, muhtelif tarzlarda eserlerinde işliyebilirler. Zaten bir tabloyu bir fotoğraftan ayıran vasıf da işte budur. Fakat şu noktayı da hemen ehemmiyetle belirtelim ki sanatkârın idrâklerinin seçici oluşunu söylemek, «sanatta indî bir sübjektivizm vardır» demek değildir. Çünkü her ferdin şahsiyeti doğuştan gelme değildir. Belirli bir sosyal çevre içinde teşekkül eder; bu teşekkülde sosyal değerler, inançlar, fikirler, ülküler, güzellik, iyilik, doğruluk, kahramanlık ilh.. değerleri benliğin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Sosyal değerler, derunileşir. İşte bunun içindir ki sanatkâr eserinde devrinin ve mensup olduğu içtimaî zümrenin görüşlerini, değerlerini aksettirir; yani konusunu devrin «hassasiyeti» ne göre seçer ve işler. Bu seçicilik şuurlu olmıyabilir. Hattâ sosyal değerler ne kadar kuvvetle benliğe yerleşmişse fert onları haricî realiteleriyle değil sadece onların kendi iç âlemindeki cepheleriyle tanır. Bu gerçeği göremiyen münekkitler de sanat eserini sadece sanatkârın iç dünyasının bir ifadesi sanırlar. Sanatkârın konusunu seçmesi devrinin ve kendi çevresinin hâkim değerlerine göre olur. Sosyal değer ise devre ve cemiyet bünyesine göre değiştiğinden dolayı muhtelif devirlerin sanatkârları aynı konuyu muhtelif tarzlarda işliyebilirler. Buna birçok misaller verebiliriz:

Faustus temasını Ch. Marlowe ile Gotthe'nin şekil ve muhteva bakımından devirlerine göre işleyişleri başka başkadır. Eloise ve Aberlard mevzuunu Pope ile modern bir romancının ele alışları büsbütün başka

başka şeylerdir. Pope İngiliz edebiyatının neoklâsik bir şairidir. Ve bu ortaçağ hikâyesini devrinin hâkim görüşlerine ve kalıbına uydurarak nazmen söyler. Aynı hikâye (devrimiz daha ziyade roman ve dram nevilerinin hâkim olduğu bir devir olduğu için) şimdi heyecanlı ve kuvvetli bir romana mevzu oluyor. Sonra sosyal problemleri, 19. uncu yüzyılda bir Mrs. Gaskal'in, bir Dickens'in, sonra Zola'nın ve nihayet devrimizde, Steinbeck, Le Hamp, Aragon'un ele alışları büsbütün ayrı şeylerdir. Estet üstadımız: «Şair veya romancı; tekniğiyle, heyecanıyle, mizacıyle kaynaşmıyan bir fondan hiç bir sanat eseri çıkaramıyor!» diyor. Doğru; çıkaramaz; ama meselenin asıl düğüm noktası şudur: niçin sanatkâr şu konuyla kaynaşıyor da bu konuyla kaynaşamıyor? Bu farklı kaynaşmaların âmilleri nelerdir? Bu âmilleri sanatkârın sade sübjektif âleminde aramak, bunun ötesine gidememek çarpık bir sanat görüşü meydana getirir. Yukarıda adlarını saydığımız meşhur münekkit ve estetler bu noktayı görmüş ve sanat eseriyle sanatkârın iç âlemini devrin sosyal çevresinin kendine has vasıfları bakımından ele almışlardır.

Sosyal değerler devirden devire cemiyet bünyelerine göre değişir. Bir devirde dikkat; harici âlemdeki eşya ve olayların bu kısmı üzerinde bilhassa toplanır; ve o konular ele alınır. Diğer bir devir ve cemiyette ise dış realitenin büsbütün başka bir kısmı veya cephesi üzerinde durulur. Meselâ klâsik devirde tragediyalara insanların tanrılar elindeki mukadderatı konu olarak seçilir. Daha ferdiyetçi olan Rönesans Şekspirinde mitolojilerden ziyade fertlerin birbiriyle münasebeti ve psikolojileri işlenir. Daha sonraki romantik çevrelerde solgun benizli, sırçalar gibi ince ruhlu, dertli âşıklar harabelerin, uzak ellerin ve geçmişin güzelliğine hasret duyarlar. Kendi edebiyatımızda da devir devir değişen konularla karşılaşırız. Zaman gelir, gülle bülbülün, selvi boylu yârların şiiri terennüm edilir. Sonra bir zaman gelir: içli kızların, Zavallı Necdetlerin, mahzun gönüllü veremlilerin, uzun pejmürde saçlı Ahmet Cemillerin romanları yazılır. Bugün de artık sanatkâr bu saydığımız konuları geride bırakıp topluluklarım hayatını, cemiyetin geçirdiği buhranları ve çatışmaları, insanla münasebeti bakımından tabiatı ele alıyor. Bugünün sanatkârı toplulukların emellerine ümitlerine, varmak istedikleri gayelere inanıyor.

Demek sanatın konusu, muhtevası, devirle değişiyor. Muhteva şekli yaratır. Her yeni muhteva yeni bir şekle ihtiyaç gösterir. Cemiyet şartlariyle değerleri değişince sanatkârın da tecrübe ve görüşleri değişiyor. Bu demektir ki konular değişiyor. Bu yeni muhtevaya uygun olarak sanatkâr yeni şekiller arayıp meydana koyuyor. Estet üstadımız sanatkârın konusu ancak kusursuz bir şekille kaynaştığı zaman değerleneceği kanaatinde. Ve bu kanaat doğru; ancak şekil ehemmiyetli olmakla beraber, unutmıyalım ki, yukarıda da söylediğimiz gibi, şekil daima bir muhtevanın şeklidir. Madem ki muhteva sanatkârın ona karşı aldığı vaziyete göre, sanatkârın seçiciliğine göre değişen bir muhtevadır, öyleyse muhtevanın sanatkârca görülen karakteri başkalaşır ve şekli kendine uydurmak için zorlar. Eserin mükemmel sayılabilmesi için şeklin kuvvetli olması zarurîdir. Şeklin ehemmiyeti inkâr edilemez; edilemez ama şekil muhtevadan ayrı olarak da ele alınamaz. Cemiyetin seçiciliği yalnız muhtevaya deği, şekle de râcidir. Böylece her devirde edebî nevilerin bazıları daha belirli bir hal alıyor ve diğer bazıları o devrin harici âlemden seçtiği konuları işlemeğe uygun gelmediğinden büyük sanatkârlarca benimsenmiyor; her devirde hâkim edebî neviler ortaya çıkıyor. Sonra her hâkim nevi içinde de çeşitli şekiller doğuyor. Meselâ modern devrin hâkim edebî nevileri roman ve dramdır. Fakat bunlar da zamanın değişen şekillerine ayak uyduruyorlar; muhtelif roman ve dram şekilleri meydana geliyor. Böylece bugünün roman şekli on

dokuzuncu asır romanı değildir. Devrimizde uzun romanlar gitgide daha fazla yazılmakta, büyük sanatkârlar, Dos Passos, Sholohof, E. O'Neil ve Bernard Show ilh, roman veya dram nevini ifade vasıtası olarak kullanmaktadırlar . Çünkü bu günün hassasiyetini ifade için, küçük şekilli sanat dar bir kalıptır; bu heyecan ve hassasiyet kendini ifade için roman veya dram gibi bilhassa primadonnasız, kitlevi mahiyette bir şekil alıyor.

Fakat her zaman olduğu gibi, sanatkârın her devirde seçtiği muhtevayı geleneğin ötesine aşan yepyeni bir kalıp içinde ifade ettiğini kavramakta estetik üstatlar geç kalıyor ve sanatkârı hayatta iken ekseriya takdir edemiyorlar. Meselâ estet üstadımızın şimdi artık ansiklopedilere geçtiği için hayranlıkla adını andığı Vân Gogh bütün hayatında ancak 150 franklık eser satabilmiştir. Shakespeare ölümünden en aşağı yüz yıl sonra şöhret kazanmağa başlamış, Milton o meşhur «Paradise Lost (Kaybedilmiş Cennet) i için hayatında ancak beş ingiliz lirası alabilmiştir. Üstadın, büyüklüğünü tanıdığı Keats'in ömrü münekkitlerin acı sözleriyle kısalmış, Shelley boğuluncaya kadar diyar diyar gurbetlerde dolaşmak zorunda kalmıştır.

Bütün bu yukarıda söylediklerimiz, estetik mevzularının havada bir şey olmayıp estetin umumî hayat görüşüyle ilgili bir şey olduğunu gösterir. Estetin sanat telâkkisi kendi hayat görüşüne bağlıdır. Bunun için sanata muhatap olan estetler arasında, her zaman muhafaazkârlar ve ileri görüşlüler vardır. Muhafazakârlar bir türlü zamanın gidişiyle atbaşı beraber gidemez. Bunlar bir eserin kıymetini anlayabilmek için muhakkak onun bir sanat ansiklopedisine geçmesini beklemeğe veya büyük estetlerce lânse edilmesini görmeğe muhtaçtırlar. Meselâ şimdi Stokovsky yeni kompozisyonları çalabilmek için çoğu ihtiyar kadınlardan müteşekkil olan sanat hâmileriyle mücadele etmek mecburiyetinde kalıyor.

Evet insanın hayat görüşü sanat telâkkilerine de tesir ediyor. Estet üstadımızın bu sefer Yahya Kemali müdafaa vesilesiyle ileri sürdüğü klâsikleşmiş muhafazakâr fikirleri biz daha evvel başka bir münasebetle İnsan'da çıkan bir makalesinde de okumuştuk. (1) O makalesinde üstat, bugünün endüstri medeniyetinin kendisine mahsus eserler veremiyeceğine kanidir. Amerikanın haline hayıflanır; «Maddeyi her şeyin üstüne koyan, makineyi ruh nizamına uyduramıyan Amerika göz önünde..» der. Onca Nevyork, caddeleri gibi iç bünyesi de düpedüz yeknasak bir şehirdir. O şehirde artık «bir kordelâ gibi yamaçları dolana dolana çıkan yollar kalmadığı gibi» üstadımızca sanat hareketleri de yoktur.

Halbuki, üstat, sanat kısırlığına yandığı Nevyork şehrinin bugün tiyatroda ve musikide, Moskova ile birlikte önderlik etmekte olduğunu, bazı en büyük romanların orada yazıldığını unutmuş görünüyor. Bu hususta müşterek bir kanaatin mevcut olduğunu herhalde Nureddin Sevin arkadaşımızla, Karl Ebert'ten öğrenebilir. Ama bu sanat başarıları devrin nabzını aksettirdiği ve o nabzı da kendisi duyamadığı için, üstat bize bu hakikatlerden bahsedemiyor.

(1) Bak: İnsan, sayı 7, «Yirminci Asır», Yazan: Suut Kemâl Yetkin.

Değişen Sanatkâr Tipi

Liko AMAR
Devlet Konservatuvarı, Ankara

Batı sanatı, doğduğundan beri durmadan, bazan yavaş, bazan da birdenbire kendisini gösteren değişmeler ve gelişmeler arzetmektedir. Bu olay, sanat yaratıkları göz önünde tutuldukça, hiç te yeni bir şey değildir.

Tarih ve üslûp tarihi araştırmaları, zamanla, sanat tarihinin her köşesine ışık verdiği gibi, hergün yeni münasebetler, yeni malzeme meydana çıkarılmıştır. Buna karşılık sanat üslûbunda ve bu husustaki telâkkilerde, vukua gelen değişmelerin asıl sebepleri pekaz malûmdur; halbuki bilhassa bu meseleler, en büyük alâkayı uyandıracak mahiyettedir. Meselenin hallinde mühim bir çıkış noktası, sanatkârla hitap ettiği kütlenin cemiyetteki durumudur. Cemiyette hasıl olan umumî değişmelerle, bütün zihin sahasında da değişmeler elele gider; sanatkâra yepyeni tarzda hal çareleri bekleyen yeni vazifeler düşer. Bundan başka, sanatkârın yeri ve fonksiyonu dainsanların hayatı da durmadan değişmeye tâbidir.

Bu satırlarda, kısaca ve yalnız musiki sahasında kalarak, sanatkârın hemcinsleri karşısındaki durumunda vukua gelen bazı esas değişiklikleri mütalâa edeceğiz. Önce şunu kaydedelim ki, müstakil, yalnız kendi iç ilhamlarına kulak veren, yalnız kendine karşı mesuliyeti olan bir mahlûk olarak tarif edilmiş sanatkâr mefhumu, romantizmanın zihnen kurduğu bir mefhumdur. Vâkıa bu telâkkinin bütün yeni çağda mübeşşirleri vardır. Fakat onun keskin bir şekilde tesbiti ve tanınması ancak 19 uncu yüzyılda gerçekleşmiştir. Şimdi daha eski devirlere bir göz atalım ve orta çağın nasıl olduğunu, yüz yıllar boyunca ne gibi değişiklikler vukua geldiğini görelim.

Orta çağın cemiyet organizasyonu, bilindiği gibi, derebeyi devleti içinde, tabakalar nizamı idi. Bu devir her ne kadar, bizim bugün sanat eseri diye vasıflandırdığımız türlü türlü yaratıklarla dolu ise de, o zaman bugünkü mânada sanatkâr yoktu.

Orta çağın ressamları, musikişinasları, mimarları, marangozların, demircilerin, ve günlük eşya yapıcılarının kardeşleri idi. Birincilerin mahsulleri, bir ev, dolap, bir halı gibi kullanma eşyası idi. Şüphesiz her sahada kalite farkı vardı, fakat bugün bizim sanat ve elişi (yahut zanaat) diye ayırdığımız kategoriler farkı yoktu.

Tabakalı cemiyetin bütün müstahsilleri loncalar ve korporasyonlar içinde sımsıkı ve cebrî bir şekilde teşkilâtlanmışlardı, bunlar ister dokumacı, ister furunca, isterse musikici olsunlar.. aralarında yalnız Almanyada altın kuyumcuları istisna teşkil ediyorlardı; bunların faaliyeti «serbest sanat» olarak vasıflandırılmakta idi. Musikişinaslar bütün Fransada 13 üncü yüzyıldan 18 inci yüzyıla kadar «confrérie de St. Julien» içinde teşkilâtlanmışlardı, halbuki küçük küçük parçalardan teşekkül eden Almanyada bir takım mevziî loncalar vardı. Vâkıa her tarafta birçok seyyar, lonca dışı muzikacılar mevcuttu; fakat bunlar, — faaliyetleri halk tarafından sevilmekle beraber — azçok, cemiyet dışında kalmış serseriler sayılıyorlardı. Bu muzikacılar, halk musikisinin ve «değerden düşmüş kültür hazineleri» denen şeylerin

yani yüksek tabakalara ait olan modası geçmiş dansların, şarkıların ilh.. yayıcıları idiler.

Loncalarda teşkilâtını bulmuş, şehirli burjuvaziye mensup musikişinasın faaliyeti ve vazifeleri nelerden ibaretti? Musikici muayyen vesilelerle hem bestelemek hem çalmak işiyle mükellefti. Maksat, bu musikinin şeklini ve muhtevasını tayin etmekti, ve musikicinin şahsiyetine hemen hemen hiç yer bırakılmamıştı.

Şu sahalar, musiki faaliyetinin sahalarını teşkil etmekte idiler:

Önce kilise: burada, din kavaidinin tayin ettiği muayyen musiki şekillerinin bahse mevzu olacağı üzerinde ısrara hacet yoktur. Bundan dolayıdır ki kilise musikisi pek yavaş bir gelişme göstermiş ve nisbeten serbest şekiller içinde yaşayan ve hisseden Rönesans İtalyası bunda bir istisna teşkil etmiştir.

Sonra, Avrupanın büyük küçük sarayları yüksek ölçüde musiki siparişçisi ve alıcısı idiler. Burada, saray temsili ile asılzadelerin türlü kategorilerinin kendilerine has zevk istikametleri, göz önünde tutulmak, yani bestelerin şekil ve muhtevası ona göre uydurulmak gerekiyordu.

Üçüncü olarak, musikicinin de mensup olduğu burjuva sınıfı. Musikiciyi burjuvaziye, o sınıfın bütün törenleri ve buna benzer başka vesileler için ve — bu nokta mühimdir! — çok adette olan musiki sevenlerin ihtiyacını tatmin için eserler yetiştirirdi. Burjuva hayatında musiki, her zaman zevk ve terbiye âmili olarak büyük bir rol oynamakta idi; böylece de kilise ile saraydaki ikinci derece rolünün zıddına olarak gittikçe daha ziyade kendi kendinin gayesi olmuştur. Ortaçağ burjuva sınıfında, bugün anladığımız mânada konserler yoktu, buna karşılık, ayrıca dinleyici olsun olmasın, kuvvetli bir ev musikisi faaliyeti vardı. Bu muhitte, Avrupanın sonraki muazzam musiki hayatının kurulmasına doğru ilk adımlar atılmıştır.

Mutlakiyetçi devlet şeklinin kuvvet kazanması ve tabakalar cemiyetinin geri gitmesi ile, bu anlattığımız durum değişmiştir. Bundan böyle, birçok yerde musikici, bir prensin hizmetkârı sıfatiyle çalışırdı. Bu hususta Orlando di Lasso'dan Mozart'a kadar gelişmiş olan pekçok adette musikici düşünelim: Hepsi prens hizmetkârı, iyi yahut kötü maaşlı saray mensubu idiler. Zamanın telâkkilerine göre bu, tenezzül değil yükselme idi. Şüphesiz, saray musikicileri her türlü lonca bağlarından serbest idiler. Bu durumu en iyi, mutlakiyetçiliğin klâsik ülkesi olan Fransada, ve bu nümuneyi taklit eden küçük alman saraylarında görüyoruz. İçinde, 17 inci yüzyıldanberi yeni kuvvetlerin hareket ettiğini gördüğümüz İtalya'da, bestekâr çok kere opera müteahhidinin ya müstahdemi yahut da şeriki olup, ona muayyen sayıda opera teslim ve idare etmekle mükellefti.

18 inci yüzyıda vukua gelen büyük sosyal inkılâba kadar durum böyle idi. Vakıa, bu anlattığımız şartlar içinde bir takım ara şekiller de vardı; fakat faaliyetin nevi, yeni çağın tâ içlerine kadar böyle kalmıştır: Musikici, muayyen vesileler münasebetiyle, arzulariyle zevkleri iyice belirli muayyen şahıs çevreleri için musiki yapar ve çalardı. (Her ikisi bir şahısta birleşmişti, zira bestekârla çalan arasındaki ayrılma henüz tahakkuk etmemişti). Her sahada şartların yavaş gelişmesi, bir istikrara götürmüştür ki, bu sayede sürekli, şahıs üstü üslûpların gelişmesi sağlanmıştır.

Yeni zamanların gelmesiyle, yani aşağı yukarı 18 inci yüzyılın ortalarından itibaren, durum büsbütün değişmiştir. Mutlakiyetin azçok demokrat devlet şekillerine kalbolması, tabaka ve lonca âleminin büsbütün ortadan kalkması, modern burjuva cemiyetinin teşekkül etmesi ile musikicinin mevkii ve vazifeleri, öncekilerden büsbütün farklı ve başka oluyor. Yeni âlem, insanı, eski devirlerin dar iç ve dış bağlarından kurtarıyor, böylece, siyasî, içtimaî, iktisa-

dî mânada, — önce her yerde ve tam olarak gerçekleşemiyen bir ideal halinde — «serbest burjuva» doğuyor. Aynı zamanda, «serbest sanatkâr» doğuyor; sanatkâr orta çağ bağlarının ortadan kalktığını görerek, bütün dünya için yarattığına inanıyor. Vâkıa gene muayyen bir kategori için yaratıyor, fakati bu kategori sayı itibariyle eskisinden çok daha büyük olduğu gibi kuvvetli bir heyecana kapılmıştır, ve bütün beşeriyeti nefsinde tecessüm ettirdiğine kanidir. Cemiyet kaidesinin genişlemesi, artık ferdiyetini serbestçe inkişaf ettirebilen ve çalışabilen, alıcısı muayyen bir çevre olacağı yerde artık adsız piyasa olan, sınırlarını ancak serbest rekabette gören «serbest burjuva» yı, kendisi ve dünya hakkında bir takım hayallere sevkediyor. Bu değişme ile sıkı sıkıya bağlı olarak zihin ve ruh hayatının dünyevileşmesi beliriyor; gök, yere indiriliyor. Sanatkâra gelince, o artık eski sanatkâr zanaatçı; yahut prens hizmetkârı tipinden katî olarak ayrılıyor; bundan böyle yalnız kendi sanatı için yaşadığına ve cemiyete, neyin güzel, neyin iyi olduğunu öğreteceğine kanidir. Başka birçok hayaller gibi, bir hayal!! Fakat bunun ilk önce faydaları olmuştur.

Bunun delili: musikinin geçirdiği büyük gelişmedir; musiki hemen hemen en ileri gelen sanat şekli oluyor. «Serbest sanatkâr» ın eserlerinde yeni şekiller, yeni bir hayat yaşıyor. Eserin buutları, sıcaklığı ve iç gerginliği ile birlikte büyüyor. Yeni teşekkül eden geniş tabakaların ihtiyaçları türlü türlüdür. Serbest sanatkâr da, yaşayabilmek için bir tarafa dayanmalıdır. Bunu o, kendi istidadına ve mevcut imkânlara göre, terbiye bakımından daha yüksek yahut daha aşağı tabakalarda bulmaktadır. O da, malını elinden çıkarabilmek için tüccar olmak zorundadır, zira yeni âlemde, zihin mahsulü de matah karakteri kazanmıştır. Sanatla ilgili âmme kurumları yahut devlet alıcı olarakh belirdiği zaman da bu böyledir. Vâkıa sanatkâr bu münasebetlerden hiç haberdar değildir; fakat yalnız sanata hizmet ettiğine inanarak o münasebetlere göre hareket etmektedir. İnsiyakî olarak endüstrileşme ve ticarileşmeden azap duyan, onun için de, sanat sayesinde «daha iyi bir dünya» serabına muhtaç olan bir muhitte bu hayalin ilânı, sanatkâra, lâzım olan itibarı ve prestiji vermiştir. Böylece sanata ve bilhassa musikiye, az zaman sonra, — hiç olmazsa ideolojide — günlük hayatın dışında bir yer verilmiştir. Fakat bilindiği gibi, ideoloji'nin, gerçek üzerine tepkisi olur. Kendini serbest sanan sanatkârın gittikçe ayağı altındaki dayanağı nasıl kaybettiğini, mahsullerinin, yüksek tabakalara hitap ettiği vakit, nası gittikçe daha mücerret olduğunu, aşağı tabakalara hitap edince de nasıl gittikçe daha banal olduğunu, romantizma ile ondan iştikak eden devreler boyunca takip edebiliriz. Yüksek seviyeli sanat eserleri günümüze kadar yaratılmaktadır. Fakat şu sual gittikçe ısrarlı bir şekil alıyor: Kim için? Sanatın insandan ayrılması durmadan devam ediyor.

Nihayet, son 150 yılın en hâs sanat istikameti olan romantizmanın faaliyetini kısaca karakterlendirelim: Romantizma, hususiyetine uygun olarak, şahsa üstün üslûp yerine, yaratıcı muharrik olarak, bir defalık ferdî ilhamı kor. Bugüne kadar bu iç durumdur ki, sanatkârı tayin etmektedir. Bu telâkkinin büyümesile tedennisini musiki için verdiği neticelerle birlikte anlatmağa, maalesef yerimiz müsait değildir.

Şiirlerime Nasihat

Suat TAŞER

VI.

Bir gün
hayatın bu kahredici güzelliğine,
sevgime, kinime ve yeminime rağmen
bir gün ölebilirim.
Ey benim şiirlerim!
Üstümde biten bir mevsimlik cılız otlar gibi
Kuruyup gitmenizi istemiyorum.
Mezarımın başında göz yaşı dökmeyim,
çırpınmayın etrafımda öksüz kuşlar gibi..
ben sizi
kendim için
kendi ölümüm ve kendi yasım için değil,
dostlarım ve düşmanlarım için yazdım;
bir böcek gibi yaşayıp
bir böcek gibi yok olamazdım!
Rüyalarım ve tahammülüm beyhude değildir,
sabrın cehennemine attık kendimizi..
bunu benden daha iyi bilirsiniz.
Fânilik, ikinci gölgemizdir,
bugün varsam, yarın yokum!
Ama siz,
benim alın - teri şiirlerim
benden sora da yaşıyacaksınız
ve yeryüzündeki boşluğumu
dosta ve düşmana duyurmıyacaksınız,
sizden pişmanlık yerine bunu beklerim.

Güneşin toprağa düştüğü her yerde
vazifenizi ve borcunuzu hatırlayın:
yetimlerin gözünde gözyaşı,
ümitsizlerin kalbinde ümit,
azabın karşısında teselli
ve fâniliğin ötesinde ebedî olmanızı istiyorum!
Güneşin toprağa düştüğü yerde
vazifenizi ve borcunuzu hatırlayın.

Bugünün Evlenmelerine Tesir Eden Sosyal Amiller (*)

Enise APAK

Sosyal hayatta olayları muayyen kalıplara döken, onları muayyen şekillerde, muayyen hedeflere yönelten bir takım mihrak noktaları var ki bunlara sosyal normlar diyoruz. Cemiyet hayatının her safhasında şu veya bu örfe uyarak, şu veya bu tarzda hareket ederken bunu sadece öyle âdet olduğu için yaptığımıza inanıyor, örf ve adetlerin menşedeki fonksiyonel değerlerine inmeği, düşünmüyoruz, çünkü sosyal hâdiselerin dinamizmine intibak ancak bu suretle mümkün oluyor. Fakat ilim kolayı değil, gerçeşi arar; bu itbarla sosyolojik bir araştırmada hâdiselerin ayni sathî, aldatıcı tefsiriyle iktifa etmek imkânsızdır. Bu gözle bakılınca normların realitesi, gerçek hayatla sıkı ilgisi açığa çıkar. İşte bu araştırmada ayni objektif görüşle normlar mes'elesi etrafında toplanan problemlerden yalnız biri, evlenme normlarının sosyal tabakalara göre değişmesi - üzerinde durmağa çalışacağım.

İptidaî cemiyet müstesna - tarihin her çağında insan toplulukları içinde bir tabakalaşma hâdisesine tesadüf ediyoruz. Sosyal tabakaların dayandığı temel üzerinde burada durmadan, şuna işaret edelim ki her tabaka, tabakalaşmadaki yerini bir takım normlarla perçinlemeğe çalışır, ve ayni hâdiseye ait sosyal kıymetler her tabakanın karakterine göre şekil değiştirir.

Thorstein Veblen "The Theory of Leisure Class" (aylak sınıf nazariyesi) nde bu mes'eleyi ele alıyor. Veblenin. "leisure class" dediği aylak sınıf, istihlâk için geniş mikyasta boş zamanı ve parası olan yüksek tabakadır. Bu sebeple bu tabaka, bir sosyal sınıf halinde bilhassa tebellür ettiği feodal cemiyette kendisini aşağı tabakalardan başlıca iki bariz alâmetle ayırıyor:

I — Zamanın göze batar şekilde israfı, veya gösteriş istihlâki

II — Maddî eşyanın göze batar şekilde israfı veya gösteriş istihlâki

Bu suretle av, spor gibi ekonomik faydalar beklenmeden girişilen faaliyetler, aşırı nezaket adâbı, teşrifatçılık, muaşeret kaideleri v.s. bu sınıfın tabaka karakterini temsil eden değerler haline geliyor. Yine bu sebepten elle yapılan işler de hâkir görülüyor.

Sınıfları kanunlarla kapanmış olmıyan modern cemiyetlerde de, vaziyette kısmî bir değişiklik olmakla beraber, esas mekanizma aynidir. Yani her tabakalanmış cemiyette olduğu gibi bu safhada da en üst tabakanın vasfı olan faaliyet ve yaşayış tarzı servet ve zaman israfını gerektiren faaliyet ve yaşama şartlarıdır (fazla giyinme, ihtiyaçtan fazla eşya-lüks eşya-edinme, lisan öğrenme, muaşeret kaideleri, spor v. s. gibi).

Yalnız modern cemiyette bir ailenin tabakalaşmadaki yerini dedelerinden tevarüs ettiği asalet ünvanı ve servet değil de, sadece her ne suretle olursa elde ettiği

(*) Bu yazı Dr. B. S. Boran'ın Şehir Sosyolojisi seminori çalışmalarında hazırlanmış geniş bir etüdün hulâsasıdır. Bu itibarla, araştırmayı bir makaleye sığdırabilmek için gerek mevzuu, gerek materyeli çok fazla teksif etmek mecburiyetinde kaldım

servet tayin ettiği için, servet edinerek sosyal mevki elde etme yarışı had bir şekil alıyor. Her tabaka kendi bulunduğu kademenin bir yükseğine tırmanabilmek arzusiyle çırpınıyor. Üst tabakalardan alt tabakalara doğru indikçe yaşama ve sarfetme faaliyeti artık yavaş yavaş ancak gerçek ihtiyacı karşılıyabilen seviyeye yaklaşıyor, nihayet en aşağı ihtiyaç seviyesine iniyor; tabakalar alçaldıkça gösteriş istihlâki normları zayıflıyor.

Şimdi, ayni hipotez evlenme hâdiselerine de tatbik edilebilir mi?

Bunu, Ankara şehri içindeki evlenmeler üzerinde yaptığım tarafsız ve mümkün olduğu kadar kemmî, objektif ölçülere dayanan bir araştırmada belirtmeğe çalıştım. Bu iş için Ankara Belediyesi Evlenme Memurluğu 1939 - 1942 evlenme kayıtlarını ve hayat seviyeleri farklı elli aile ile yaptığım konuşmaları materyel olarak kullandım. Evlenme defterlerindeki kayıtlardan ancak evlenenlerin mesleklerini, yaşlarını, oturdukları yeri ve medenî hallerini anlamak mümkün oluyordu. Bu itibarla evlenenlerin mensup oldukları sosyal tabakayı tayin edebilmek için elimde mevcut tek imkândan, mesleklerinden istifade etmeğe mecbur oldum. Böylece evlenenleri-oturdukları yeri de nazarı itibara alarak-mesleklerine göre ayırmak suretiyle umumiyetle kullandığımız kaba tasnife uygun üç sosyal tabaka elde ettim: yukarı tabaka, orta tabaka, aşağı tabaka.

Bu üç tabakanın dört sene içindeki modal (en çok tekerrür eden) evlenme yaşları şu suretle ayrılıyor:

Yukarı tabaka: (hayat seviyesi ortadan yukarı)

	erkek	kadın
1940 senesinde	33	22
1940 »	34	21
1941 »	34	23
1943 »	32	21

Orta tabaka

	erkek	kadın
1940 senesinde	31	22
1940 »	31	21
1941 »	30	22
1942 »	31	19

Aşağı tabaka (hayat seviyesi ortadan aşağı)

	erkek	kadın
1939 »	30	23
1940 »	29	19
1941 »	29	18
1942 »	29	18

Evlenen erkekle evlendiği kadın arasındaki yaş farkına gelince:

Yukarı tabaka

1939 senesinde	1 yaş
1940 »	4 »
1941 »	3 »
1942 »	2 »

Orta tabaka	Aşağı tabaka
5 yaş	9 yaş
7 »	10 »
7 »	8 »
7 »	8 »

Her üç tabakada kendilerinden küçük erkeklerle evlenen kadınlar da şöyle bir nispet gösteriyor:

Yukarı tabaka

1939 da	% 10.1
1940 da	% 6.2
1941 de	% 10.1
1942 de	hiç yok

Orta tabaka	Aşağı tabaka
% 10.7	% 20.2
% 10.6	% 20.7
% 9.8	% 10.2
% 10.7	% 10.6

Bu rakkamlar gösteriyor ki evlenme yaşı, evlenenler arasındaki yaş farkı, kadının veya erkeğin büyük olması gibi umumiyetle tesadüfe hamlettiğimiz, bazen de fatalist bir inanışla - kader - diyip ge-

çiverdiğimiz hususlar bile muayyen nüveler etrafında şekilleniyor, muayyen hedeflere göre istikamet alıyor. Bu belli hedeflere normlar diyoruz. Filhakika üst tabakadan bir erkeğin şu, orta tabakadan bir diğerinin bu yaşta evlenmeleri, evlendikleri kadınla aralarında şu veya bu kadar yaş farkı olması v. s. bu tabakaların tabakalaşmadaki yerlerini takviye ve temsil eden normların mahsulüdür. Bu hakikat hususî hayatlarına girerek ailelerle yaptığım konuşmalarda daha kuvvetle tebarüz ediyor. Mülâkatlarda bilhassa şu noktalar üzerinde durdum:

İdeal erkek, ideal kadın anlamı, hayatta muvaffak olmuş adam telâkkisi, evlenilecek adamda hangi meslekler tercih ediliyor; nihayet biraz daha hususî sualler: (evlenirken kocanızın size nasıl bir ev döşemesini istersiniz, kocanızın sizi nasıl giydirmesini beklersiniz, kaynananızla beraber oturmayı kabul eder misiniz, evleneceklerin birbirinin küfvü olmasından ne anlarsınız v. s.). Bu konuşmaları her üç tabakadan elli aile ile yaptım. Mülâkatlar neticesinde hayat seviyesi ortadan yukarı, orta, ve ortadan şağı ailelerde-daha vâzıh olması için maddeler haline koyduğum-şu evlenme normlarını tesbit ettim:

Yukarı tabakanın evlenme normları:

I — Pek küçük yaşta evlenmeyi hoş görmüyor, evlenenler arasında fazla yaş farkı olmasını doğru bulmuyorlar.

29 yaşında, zengin bir müteahhidin karısı bunu şöyle ifade ediyor: "en uygun evlenme yaşı kadın için 28, erkek için 30. Arada en fazla iki yaş fark bulunmalı. Erkek te, kadında evlenecek yaşa gelinceye kadar sosyeteye alışmış, olgunlaşmış olmalıdırlar. Hatta kadınla erkek ayni yaşta, veya kadın erkekten büyük olsa da zarar yok; çünkü modern kadın hiç ihtiyarlamamanın yolunu biliyor.

II — İdeal erkek ve ideal kadın telâkkileri daha fazla sınıf karakterlerini tebarüz ettirecek zahirî, şeklî vasıflar etrafında toplanıyor: (güzel giyinmek, lisan bilmek, güzel konuşmak, iyi dansetmek gibi).

Zengin bir ailenin kızı ideal erkeği şöyle tarif ediyor:

«Çok zengin, genç, yakışıklı, lisan bilir, yüksek sosyeteye aşina, eski ve tanınmış bir aileye mensup»

Bir yüksek mühendis de İdeal kadında şu vasıfları arıyor:

"En aşağı 22 yaşında, zengin olması şart değildir, tahsilinin de ehemmiyeti yoktur; fakat hiç olmazsa biraz lisan bilmesi lâzımdır. Ailesi bu gün zengin olmasa bile vaktiyle gün görmüş bir aile olmalıdır. Kendisi pek güzel olmıyabilir; fakat çok güzel konuşmalı, güzel giyinmeli; misafirlerini ağırlamayı, oyalamayı bilmeli; hiç olmazsa biraz piyano çalmalı, güzel elişleri yapmalı, yemek pişirmesini bilmese bile nefis pastalar, tatlılar yapıp kendi eliyle misafirlerine ikram etmelidir".

III — Hariciye memurluğu gibi parlak etiketli, veya serbest müteahhitlik gibi çabuk para getiren meslekleri tercih ediyorlar.

Yukarıda sözü geçen bayan koca olarak seçebileceği adamın mesleğini şöyle tayin ediyor: "tercihan bir hariciye memuru veya-pirinç çuvalları, yağ tenekeleri arasında yuvarlanmamak şartiyle-bir zengin tüccar".

IV — Talihin yardımiyle bir çırpıda zengin oluvermiş, itibarlı, sözü geçer adamları hayatta muvaffak olmuş addediyorlar.

Aynı bayana göre, hayatta muvaffak olmuş adam kendi kocasının dayısıdır. Bu dayı mühendis mektebinin son sınıfından kovulmuş, sokakta kalmışken zekâsı ve becerikliliği sayesinde milyoner olmuş, herkes hatırını sayıyor, sözünü tutuyormuş.

Bir genç kıza göre de, hayatta muvaffak olmuş adam: "kendisine iyi bir servet temin edebilmiş, herkes tarafından sözü dinlenen, istediği bir işi yaptırabilecek derecede itibarı olan adam" dır.

V — Evleneceklerin birbirinin küfvü olması mes'elesi üzerinde ısrarla duruyorlar. Bu hususta her şeyden önce eşlerin halde ve geçmişteki sosyal durumlarının birbirine denk olmasına, yani gün görmüş, eski, geçmişi belli ailelerden gelmelerine önem veriyorlar.

VI — Ev döşemesi ve giyim hakkındaki fikirlerinde servet ve zaman israfıyla-gösteriş istihlâki-sosyal mevkilerini tebarüz ettirmek endişesi hâkim. Bu itibarla kendilerinin "aylak sınıf" tan olduklarını belli edecek eşyaya bilhassa önem veriyorlar: piyano, kürk gibi.

İyi döşenmiş bir ev şöyle tarif ediyor: "iç içe bir büyük, bir küçük salon. Şık kanepeler ve değerli halılar. Güzel bir vitrin, içinde kıymetli biblolar v. s. Küçük salonda bir "Wintergarten", Duvarlarda kıymetli halılar, küçük bir kütüphane salonu; bir divan, şömine, akvaryum. Yemek odasında büyük bir büfe, ayaklı bir bar v. s. Büyük salonda bir piyano, küçük salonda güzel bir radyo. Bir çocuk odası, erkek için bir çalışma odası, hizmetçi odaları v. s.".

Bunları söyleyen bayanın, güzel bir lutr mantosu, üç spor mantosu, dört tayyörü, üç pardesüsü, 10-15 yazlık, 10-12 kışlık, 8-9 mevsimlik elbisesi, 8-9 ayakkabısı, olmasına rağmen bunları kabul edeceği en aşağı giyim sayıyor. Giyinmek hususunda kocasının kendisini kat'iyen tatmin etmediğinden şikâyetçidir.

VII — Kaynana ile oturmak-kaynana zengin ve tanınmış bir aileden olmak şartiyle-hoş görülüyor. İtibarlı ve zengin bir kaynana tıpkı iyi bir piyano, pahalı bir kürk manto gibi ailenin tabakalaşmadaki mevkiini takviye edecek, sosyal durumunu temsil edecek bir vasıta addolunuyor.

Hayat seviyesi ortanın üstünde olan tabakada tespit edebildiğim bu evlenme normları orta tabakada şu şekilleri alıyorlar:

I — Kadının umumiyetle erkekten çabuk yıpranacağına inanıyor ve erkekle kadın arasında büyücek bir yaş farkını lüzumlu buluyorlar.

Ailesinin aylık geliri 200-250 lira olan bir bayan, kadın ve erkek için en uygun evlenme yaşını şu suretle tespit ediyor: "en uygun evlenme yaşı kadın için 20, erkek için 28. Kadınla erkek arasında 7-8 yaş fark olmalı; çünkü kadın erkekten çabuk yıpranır. Ayni zamanda evde otoritenin, düzenin temin edilebilmesi için böyle bir fark lüzumludur".

II — İdeal erkek ve ideal kadın anlayışları görünüşten ziyade iç vasıflar üzerinde duruyor: (çalışkanlık; dürüstlük, evine bağlılık, ev kadınlığı gibi).

Yani orta tabaka evlenecek kadın veya erkeğin her şeyden evvel iyi bir aile babası yahut anası olmasını istiyor. Çünkü orta sınıf cemiyetin sosyal değerler bakımından en muhafazakâr sınıfı, yerleşmiş sosyal değerlerin taşıyıcısı, muhafızıdır ve aile orta tabakanın temel müessesesidir.

III — Doktorluk, mühendislik gibi cemiyet içinde durumu itibarlı, kazancı fazla meslekleri beyeniyor ve umumiyetle bilhassa evlenecek gencin yüksek tahsil yapmış olmasına ehemmiyet veriyorlar.

IV — Bir gaye uğrunda çarpışarak davasını kazanmış adamları hayatta muvaffak olmuş addediyorlar. Bu da orta tabakanın sosyal tabakalaşmadaki nazik durumundan ileri geliyor. Orta tabaka bulunduğu basamağı kaybetmemek, aşağıya kaymamak için daimî bir mücadele halindedir. Bunun için kendisi gibi mevkilerini çarpışarak kazanmış insanları beyenir.

Bir ilk mektep öğretmeni, hayatta muvaffak olmuş adamı şöyle tarif ediyor:

"ideali uğrunda çarpışmış ve kazanmış adam".

V — Küfüv meselesinde daha çok evlenecek kimsenin ferdî vasıfları üzerinde duruyorlar: (yüksek tahsil, dürüst karakter v.s. gibi). Bununla beraber, "en aşağı karısına sıkıntı çektirmiyecek kadar para sahibi" olmasını da şart koşuyorlar.

VI — Ev döşemelerinde ve giyimlerinde lüksten ve gösterişten çok rahatlık ve ihtiyacı karşılama vasıflarını arıyorlar.

Yukarıda sözü geçen genç kızın annesi, "kirli ve yamalı olmamak şartile insanın ne olsa giyebileceğini ve kuru tahta üstünde kalmamak şartile evin nasıl olsa döşenebileceğini" kabul ediyor. Bu husustaki bütün arzu ve düşünceleri kızına bıraktığını söylüyor.

Orta sınıfın nispeten geçkin neslindeki bu kanaatkâr tevekküle mukabil bu günkü sistemin daha rekabetçi havası içinde yetişen genç nesil sinemaların, romanların, moda mecmualarının yarattığı romantik hava içinde, daima biraz yükseğe tırmanabilmek, münasebetlerin şeklî, zahirî olduğu modern cemiyette hiç olmazsa dış görünüşüyle kendisini üst tabakadanmış gibi gösterebilmek kaygısındadır. Bu tabakanın genç kızlarında "severek evlenmek" te bir değer olarak beliriyor.

VII — Orta tabakada kaynana ile beraber oturmaya karşı şiddetli menfî bir reaksiyon var.

Orta tabakanın kaynana davası karşısında aldığı bu menfî durumun kısmen ekonomik endişelerden ileri geldiğini zannediyorum. Kaynana, bütçesi mahdut olan ailede fazla bir istihlâk unsuru, ayni zamanda gelinin istediği gibi hareket etmesine daimî bir engeldir.

Evlenme normlarının fakir tabakada aldığı şekillere gelince:

I — Evleneceklerin yaşları ve aralarındaki yaş farkı karşısında lâkayt ve mütevekkil bir durumları var.

20 yaşında, resmî dairelerden birinde bir odacı: "paralı ve iyi bir adam olmak şartiyle erkeğin yaşının ehemmiyeti yoktur" diyor. 17 yaşındaki oğluna komşusunun 15 yaşındaki kızını alan 40 lira maaşlı bir odacının karısı da bu hareketi şöyle izah ediyor: "fena mı ikisi beraber büyürler; hem ben artık yoruldum, biraz da gelin bana hizmet etsin".

II — Gelin-kaynana geçimsizliği, ideal erkek-kadın, ideal meslek v.s. davaları karşısında ayni mütevekkil durumu muhafaza ediyorlar. Meselâ hangi meslekleri tercih ettiği sorulan bir kadın: "hangisi karın doyurursa en çok onu beyenirim" diyor.

III — Ev döşemesi, giyim v. s. üzerinde ki fikirlerinde de hep en aşağı ihtiyaçlarını yerine getirebilme endişesi hâkim: "karnım tok, sırtım, pek, odam sıcak olsun da başka şey istemem" cevabını veriyorlar.

IV — Fakat istekleri asgarî hayat seviyesi etrafında toplanan bu sınıfta dahi biraz yüseğe tırmanabilmek, hiç olmazsa kendisinin bir üstündeki tabaka gibi görünebilmek ihtirasının izleri yaşıyor.

Bir odacı kadın evleneceği adamın kendisine: "muhakkak bir mantar ayakkabı ile bir kahverengi tayyör, eve de bir karyola ile bir radyo" almasını istiyor.

... .

Tanınmış bir psikoloğun dediği gibi "normlar cemiyet hayatının başlıca iticileri", sosyal kaynaşmaların temel direği, mihveridir. Bu kısa ve eksik araştırma pek girift olan mes'eleyi yalnız bir taraftan çözmeğe çalıştı. Daha etraflı, daha dakik çalışmalar şüphesiz insan ilimleri için çok faydalı ve yol gösterici olacaktır.

Harp ve Fiyat Siyaseti Adlı Broşür Hakkında

A. Münir BELEN

Yurdumuz bugün harp ekonomisi şartlarından doğan iktisadî zorluklar karşısında bulunuyor. Bu zorlukların türlü türlü tesirleri yanında geçim darlıkları ve bir farklılaşma seyri her tarafta göze çarpmaktadır.

Harp ekonomisinin zarurî bir neticesi olarak artan tedavül hacminin, daha açık bir tâbirle enflâksiyonun yapmış olduğu içtimaî - iktisadî tesir ve yıpratmalar karşısında iktisat ilmini bilen, bilmeyen pek çok kimseler bu meselelere dair karma karışık fikirler ileri sürmektedirler. Bunların arasında, sayıları genç heveskâr şairlerimizin yekûnunu aşan, iktisatçı Con Ahmetlerimizin yazılarından tutun da, ortalığı süt liman göstermek istiyen demagoglara, âlim geçinen bürokratlara, profesörleremize kadar her çeşidi var. Almanyada yetişip, mahut «yeni nizam» ın iktisadî telâkkisinden gayrisini idrak edemiyen «Herr Doktor» şahadetnameli bazı iktisatçılarımızı da bu arada hatırlamalıyız.

Bu kadar bol yazı ve fikirler arasında, iktisatçı Con Ahmetlerimizin, memleketimizin iktisadî bünyesini tetkik edip anlamadan, ileri sürdükleri acayip fikirler, hatta bu yazıcıların kendi yazılarında bile birbirini tutmamaktadır. Böylelikle bugün yurdumuz mikyasında fikir tezatları içerisinde bocalayan, oportunist bir harp ekonomisi edebiyatı karşısında bulunuyoruz.

Bunlar arasında öyleleri var ki; sankı günlük meseleleri halletmişler de işleri sadece dünya meselelerine kalmış gibi, harp sonrası iktisadî meselelerini ele alarak bu arada Türkiyenin ekonomisini de, büyük toprak sahibi - tüccar zihniyetile, teşkilâtlandırmak isterler ve buna göre plânlar bile yaparlar. Meselâ her cuma günü ezan vaktinde çıkan «Demokrasiya» adına mistik bir eda ile derebeylik fikirlerini ileri süren derginin, iktisadî plânlar yapan âlim bir Maraşlı tüccarını zikredebiliriz.

Bu kabîl yazılar vurguncuların menfaatine hizmet etmektedir. Fiyat, maliyet, kontrol ve Millî Korunma Kanunu tadili münakaşalarıyla, vakit geçmekte ateş bacayı büsbütün sarmaktadır.

Bu arada bu fikir münakaşalarının tesiriyle tatbik edilmekte olan Devletçi müdahaleci prensipler yerine serbest piyasaya avdet bugünkü zararlı neticeleri hazırlayan bir yol açdı.

Bugün yine Devlet müdahalesinin artması, tevzi, tahdit, ve tayınlama usullerine dönüş meselelerile Millî Korunma Kanununun esaslı tadilâtı gazetelerde mühim bir yer almaktadır.

Hülâsa türlü menfaatleri ve bunların telâkkilerini müdafaa eden iki harp ekonomisi edebiyatı kampı bir mücadele halindedir.

Birinci grup: Teşkilâtı Esasiyemizde mühim yer alan Devletçilik prensibini kendi menfaatlerine göre ihmal ederek kendi vurgunculuklarını takviye ve müdahaleden uzaklaşmak suretiyle serbest piyasa edebiyatı yapmaktadır.

İkinci grup ise: Millî Korunma şiarlarının takviyesini istiyen ve âmme menfaaterinin genişliğini kavrayış nisbetinde hakikî müdahaleden ileri Devletçiliğe kadar kademeleşen bir Devlet harp ekonomisi edebiyatı yapmaktadır.

Çok şükür ki; bu yazı ve fikir kalabalığı içinde ilim ışığı ile realiteyi tesbit ve bunun tedavi çarelerini arayan eserlere de rastlıyoruz. Bunlar arasında geçen sene Doktor Feridun Ergin'in neşrettiği 400 sahifelik «Harp halinde Devletin iktisadî ve malî müdahalesi» adlı eseriyle Ekrem Rize'in en sonuncusu 5 - 6 şubat tarihli Tan gazetesinde çıkan makalelerini ve şimdi karilerimize sunacağımız Mustafa Elmalı'nın 1943 birincikânunun son aylarında çıkan broşürünü sayabiliriz. 38 sahifelik bir broşüre geniş memleket meselelerini sığdırmağa çalışan harp ve fiyat siyaseti adlı bu eserde bir çok illiyet münasebetlerini tamamen izahtan uzak olmasına rağmen hakikat bütün çıplaklığı ile ortaya konulmağa çalışılmıştır. Memleket sevgisinden gelen bir samimiyet ve ileri bir medenî cesaretle bugünkü ekonomimizin durumu ve ıslah çarelerini vuzuh ile ifadeye cehid etmiştir.

8 fasıldan ibaret olan bu kitabın birinci faslı harpte fiyat hareketleri ve ekonomi tipleri başlığı altında, iktisadî tekâmil bakımından ileri - ve geri kapitalist memleketlerde fiyat meselelerinin ayrı birer mahiyet taşıyacaklarına işaret etmektedir.

İkinci fasılda harp zamanlarında fiyat sirayetlerinin mekanizması tetkik edilmektedir.

Bu arada enflasyon meselesini incelemektedir. Müellif kitabın 6 ıncı sahifesinde şunları söylemektedir. "Filhakika gıda, giyim maddeleri ve mesken kiraları fiyat olarak münhasıran tedavüle tâbi tutulursa enflasyona düşülmüş demektir. Enflasyon kendisinden çok sebep olacağı spekülâsyonla korkulu bir hal alır. yani ticareti, istihsalden daha çok arttırmakla, fiyatlara gayri muayyen ve hudutsuz denilebilecek bir yükselme payı bırakır.» Bundan sonra müellif, buna karşı başka yerlerde alınan çarelere temas etmekte bu peşin yere piyasaya para çıkarmanın doğuracağı mahzurları tetkik etmekte :

«Ecir ve memurların böyle zamanlarda gelirini arttırmak, tüccarın ve muhtekirin gelirini artmış görmekten ileri gelen hatalı bir telâfi siyasetidir. En kestirme yol istihsali arttırmaktır. Eğer bunda muvaffak olunmazsa tüccarın gelirine bir had koymak tedavülü arttırmaktan daha faydalıdır».

Bizde alınan tedbirleri ve ziraat sahasında bilhassa toprak mahsulleri üzerindeki bugünkü spekülasyonu anlattıktan sonra:

«Harp ekonomisi prensip itibariyle sulh ekonomisinin devamıdır» başlığı ile III üncü fasla girilmektedir.

Bu başlığın adı ile bu fasılda izah edilen fikirler arasında bir münasebet göremedik. Zannedersem burada müstehlikin kendi istihlâk zaruret ve iştiyakı ile müstahsilin kazanç hırslarının devamı meselesini anlatmak istiyor, ve tüccarlara ve fazla harp kazançlarını elde edenlere harp kazançları üzerinden sermaye vergisi teklif etmekte ve istihsalin Devlet kontrolünda çalışmasını tavsiye etmektedir.

Bu fikir Keynes'den gelmekte olan enflâksiyona mukabil tedbir olarak zaman zaman ileri sürülmektedir.

Devlet müdahalesinin imanlı bir şekilde yapılması için istihsalin Devlet kontroluna alınmasına temas etmekte ve türedi vurguncu müesseselerin faaliyetine bu suretle gem vurulabileceğini anlatmaktadır. Memurların oportunist hareketlerine karşı alınacak tedbirleri düşünmekte ve ileri Devletçilikten misaller vermektedir. Hakikî gelirlerin azalması karşısında şunları söylemektedir: Bu durum «hoşnutsuzluk doğurmasa da fakirlik ve tevekkül doğurur ki hiç bir devlet tebaasının bu vasıfları ile iftihar etmese gerektir» (Sahife 12) ve fiyat siyasetimizin alınan isabetsiz kararlarına işaret etmektedir.

IV üncü fasılda fiyatların tanziminde ziraî tedbirlerin sebep olduğu müşküller ve hal çareleri isabetli bir surette anlatılmaktadır. Fiyatlar istihlâke göre doğduğuna nazaran istihlâkin tanzimi ve bilhassa ziratin durumu bahis mevzuu olmaktadır.

V inci fasılda ithalât sistemindeki insicamsızlık tetkik edilmekte ve ithal edilen malların fiyatlarının tasnif edilebilmesi yüzünden takas, kliring ve kontenjandan beklenen faydaların hâsıl olamadığı izah olunuyor.

Alman dış ticaretinin 933 denberi ziraat memleketlerini istismar esasına kurulmuş olması keyfiyeti izah edilerek ziraat memleketlerine böylece yüksek fiyat ile ithal edilen malların doğuracağı iktisadî istismarın mahzurlarını gideren çareler aranmaktadır. Bu mallar üzerinde (1) menşede yapılan yükselmeler (2) münakalât ve depolama yüzünden ve (3) ithalden sonra kara borsada mâruz kaldığı yükselişin sebepleri ve âmilleri tetkik edilmektedir. İthalât birliklerinin bu husustaki faaliyetleri tetkik edilerek ithalât birliklerinin tatbik ettikleri ithalât ve ihracat emtiasındaki ayni nisbetteki yükselişin esasına göre tatbik edilen mal ithali yani geliri kadar gideri bulunma prensibinin bir terakki olmadığına işaret ediliyor ve bunun da sebep ve âmilleri izah olunuyor.

VI ıncı fasıl memleketteki güdülen fiyat siyasetine ve doğurduğu neticelere hasredilmiştir.

Burada takip edilen prensiplerin mahiyetini anlatmak için Elmalı şunları söylemektedir. «Gelişi güzel bazan birbirine zıt karar ve mevzuatın birbirine eklenmiş olmasından husule geldiği anlaşılır» (Sahife 21).

Burada bu zıt kararların mahiyetini, muhtekirlerin zihniyetlerini anlattıktan sonra şu âmilleri ileri sürmektedir:

« 1 — Müteşebbisin veya müstahsilin harp zamanında istihsalı yani arzı fazlalaştırmaktan çekinişi.

2 — Pahalı fiyatlar karşısında efkârı umumiyeyi tatmin etmek için iştira kuvvetinin itibarî olarak yükseltilmeye çalışılması yani enflâksiyon yapılması.

3 — Fiyatı inmesi beklenen maddelerin, diğer fiyatları zarurî olarak indirmediği ve bunda muhtekir ve spekülâtörlerin rolleri izah olunmaktadır.

VII inci fasılda fiyat siyasetinde alınacak yeni kararların iktisat ilmi ve tatbikatı bakımından ne olabileceği meselesinin ve bu yapılmak istenen köy ve köycülük edebiyatının kökleri, aranmakta: «Ziraî istihsal yapmak iktisadî gelişime hız vermek demek değildir. Köye dönmek de hani insanlığa dönmek hürriyete kavuşmak gibi ideallerden değildir» denilmekte köylerimizin bugünkü durumları anlatılmakta, köylülerimizin arazisini eşrafa satmak suretiyle ırgatlaşmak temayülü ortaya açıkça konmaktadır.

Bu meseleler karşısında Elmalı «Ya sanayileşmek ve iktisadî terakkiye kavuşmak veya muayyen aşağı hayat seviyesine katlanmak» zaruretine temas ediyor.

Diğer taraftan bütün fiyatların kontrolünü tevzi işinin ithalât mallarının, diğer emtianın da şekilperest olmıyan bürolarca tanzimi, ihtikârın nisbetine değil varlığına ceza verilmesini istemekte. VII inci fasılda harp sonunu göz önüne alarak şimdiden enflâksiyonu önleyici deflasyon tedbirlerini teklif etmektedir. Ve harp sonunda sanayileşmemiz zaruretine işaret etmekte ve sözlerini şöyle bitirmektedir: «Zararı doğuran hâdiseler devam ediyor. Alınan tedbirler kifayetsiz ve kısa görüşlüdür. Munsif ve samimî olalım.»

Kitabın sonunda bir not var, burada bugün meydana çıkan vurguncu - münevver adam tipinin zihniyeti anlatılmaktadır.

Elmalı'nın tenkitleri samimî ve memleket bünyesini tetkik ederek ortaya konmuştur.

Fakat kitaba daha sistemli bir izah

Portakal

Sabahattin Ali

Vapur Doğu Akdeniz limanlarından birine yaklaştığı zaman ortalık kararmağa başlamıştı. Güneşin biraz evvel battığı, denizle bulutların birbirine karıştığı yerde katmer katmer turuncu yığınlar, bunun karşısında, Torosların üzerinde ise, karlı tepeleri saran al al tüller vardı. Vapur kısa kalın bir şeydi. Kıçı pek suya batmış, burnu pek havaya kalkmış gibi yürüyordu. Elli beş yaşındaki makine, kendisile aynı yaşta olan tekneyi, sıtmaya tutulmuş gibi zangır zangır titretiyordu.

Yarım asırdanberi fırçalanıp silinmekten yarı yarıya incelmiş ve aralarındaki zift dökülmüş olan güverte tahtaları, sıcakta yan yatıp hızlı hızlı soluk alan sıska bir köpeğin kaburgaları gibi, kımıldayıp duruyordu.

Bir saatten beri dümen vardiyası tutan vinççi İsmail, bacakları bir arşın kadar birbirinden ayrı, çıplak ayakları deve tabanı gibi sım sıkı güverteye, elleri dümene, gözleri limana yapışmış, hiç kımıldaman duruyordu. Görenler onun sanki nefesi kesilmiş bir halde çok mühim bir hâdiseyi, meselâ karşıda taş evlerinin camları parlıyan şehrin bir infilâkla uçuvermesini, yahut denizden büyük bir canavar çıkıp gemiyi birden yutuvermesini beklediğini sanırlardı.

Halbuki hiç de böyle büyük şeyler düşündüğü yoktu. O İstanbulda, Beşiktaşın arka mahallelerinden birinde bıraktığı mini mini bir şeyi, on beş gün evvel, bu son sefere çıkacakları gün doğan oğlunu düşünüyordu. Ona, geçen sene Şile taraflarından İstanbula motorla mangal kömürü getirirken boğulan babası Musa kaptanın adını koymuştu.Şimdi kendi kendine, ağzını kımıldatmadan mırıldanıyordu:

«Musa Denizer!... Musa Denizer!»

Çocuğunu hem adını, hem soy adını birlikte söyledikçe oğlan gözünde büyüyordu. Limanın önünde yam yassı yatan ve üzerinde harap bir kale bulunan Adacığa yaklaşmışlardı, burada dümeni sancak tarafına kırarken:

«Okutacağım keratanın oğlunu!» diye söylendi.

Kendisi okumamıştı ama, tütünden aldığı karısı «tahsilli» idi. Hem bir kaç sene mektebe gitmiş, hem de öteki işçi kızlarla beraber okuyup yazmağa merak sardırmıştı. İsmail her seferden dönüşte bir «Köroğlu» alır, eve gidip yıkandıktan sonra onu karısına uzatır, kendisi mindere kurularak, dinlerdi. Karısı Hayriye hiç kekelemeden, hafızlar gibi başını sallıyarak, önce resim altlarını, sonra destanları, sonra makaleleri, haberleri, tefrika romanları acaip, hattâ biraz yanık bir makamla okur, bu sırada İsmail de, dudaklarının kenarında mühim bir çizgi, anlasın, anlamasın, arada bir kahkaha atarak, dinler, harp vaziyetine ait yerleri tekrarlatır, vapurda güverte yolcularından yahut izinden dönen neferlerden dinlediği mütalâaları, birbirine karıştırıp anlatır, «gidişat iyi değil gibi Hayriye!» der, susardı. Bu sükût, artık yemek yiyelim mânasına idi

---

ve vuzuh verilebilirdi İstikbalde yazacağı eserlerinde Elmalı hüsnüniyet ve artan ilmi ile bunda da muvaffak olursa memlekete çok hizmet edeceğine imanımız vardır.

ve karısı hemen yerinden fırlar, sofrayı hazırlamağa başlardı.

İsmail hiç kımıldamayan gözlerini artık iyice yaklaştıkları limana dikmiş dururken, arkasından ayak sesleri duydu. Kalın, cızırtılı bir ses:

«Ben göremedim yahu!» diyordu. Bu gemi süvarisi idi.

İkinci kaptanın ince, titrek sesi:

«Dürbünle iyice bir bakın! bana var gibi geliyor!» dedi.

İkisi de kumanda köprüsünün ön tarafına geldiler, dürbünlerini gözlerine yerleştirerek limanı ve orada sıra sıra dizili duran kara mavnaları uzun uzadıya araştırdılar. Kısa boylu, kırmızı yüzlü, kır saçlı, küt burunlu biri olan süvari, tam kitapların tarif ettiği bir deniz kurdu idi. Sesi, ayazda kalmış gibi yırtık yırtık çıkıyor, gözlerinin uçlarından yanaklarına doğru yaşlar süzülüyordu. Gözlerinin altı da, içi su dolu kesecikler gibi şişmiş ve yanaklarına doğru sarkmıştı. İkinci kaptan ise inadına uzun, sarı, sıska bir şeydi. Kasketini kulaklarına kadar geçirmiş, şubat ayında buralarda hava pek soğuk olmadığı halde kaputunun yakasını kaldırmıştı.

Süvari:

«Göremiyorum be!» diye söylendi.

«Biraz daha yaklaşalım, görürsünüz!»

«Biz yaklaştıkça da hava kararıyor...»

Sonra, somurtkan yüzünü hiç değiştirmeden kesik kesik güldü, elile ikinci kaptanın böğrünü dürttü:

«Patlama yahu!... Limana varınca anlarız! Eğer bir şey varsa acentadan evvel gelirler!..»

Konuşarak İsmailin önünden uzaklaştılar. Delikanlı arkalarından bir göz attı. «İnşaallah aradığınız çıkmaz!» diye söylendi. Bugün bu üçüncü vardiyası idi. Halbuki onun asıl işi vinççilik olduğu için, gemi bir limandan ayrılınca, öteki limana varıncaya kadar başaltı kamarasında yatıp uyumalıydı. Ama bu sefer tayfalardan üçünü birden sıtma tutmuş, kaptan da İskenderunda başka tayfa almağa lüzum görmemişti. İsmail bunun suçunu süvaride buluyor, «Birazdan demir atınca geç vincin başına, artık gece yarısına kadar mı, sabaha kadar mı, Vira!.. Mayna!... Vira!.. Mayna!... Çek Allahın emrini...» diye homurdanıyordu.

Ortalık adam akıllı kararmış, gemi de limana iyice yanaşmıştı. Rıhtımda tek tük ışıklar yanıyordu. İkinci kaptan tekrar kumanda köprüsünün ön tarafına gelerek demirin başında duran tayfalara emirler verdi. Demirin zinciri, istim seslerine karışan büyük bir gürültü ile, sıçraya sıçraya geminin burnuna doğru gidip, delikten geçerek sulara gömülüyordu.

Vapur makinelerini istop edip olduğu yerde, suların akışına kapılarak ağır ağır dönerken, bir sürü kayık, sanki bir anda peyda oluvermişler gibi, geminin etrafını sardı. Fakat aşağıya uzatılan iskeleye yanaşmıyorlar, biraz açıkta duruyorlardı. Yalnız içinde bir polisle bir sivilin ayakta durduğu Sahil sıhhiye idaresinin kayığı ile, acentayı getiren kayık, küçücük bayraklarile kendilerine bir yol açmışlar, vapura yanaşmışlardı. Hemen bunların arkasından başka bir sandal daha geldi, pek şişman ve kırmızı yüzlü biri acele fakat alışkın hareketlerle iskelenin iplerine yapıştı, yuvarlanır gibi yukarı çıkmağa başladı. Kasketini gür kaşlarının üstüne eğerek aşağıyı seyreden süvari kolile ikinciyi dürterek:

«Geldi!» dedi. «Sen burada kal... Buraya bırakılacak yirmi beş parça eşya var... Ben salona gidiyorum.»

Birinci mevki kamaraların kırmızı kadifeli küçücük salonu bir sürü insanla dolmuştu. Acente önündeki dar masaya eğilmiş, yolculara bilet kesiyor, vapurun kâtibiyle konşumentoları, ordinoları, bir takım başka listeleri elden geçiriyor; kamarota kahve söylüyordu. Vapura her

hangi bir iş için gelenler aradıklarile baş başa vermiş konuşuyorlar; yüzleri yolculuktan kirlenmiş kamara müşterisi şık hanımlarla arsız çocukları etrafa meraklı gözlerle bakıyorlardı.

Salonun daracık kapısında yan dönüp şunu bunu iteliyerek güç halle içeri girebilen şişman, kırmızı yüzlü adam, süvariyi bir köşede yalnız başına oturmuş, pencereden dışarıyı süzer görünce biraz duraladı, demin onu kumanda köprüsünde görmüş, el sallamış, ama öteki görmemezlikten gelmişti. Kendisi daracık yerlerden, yatak denkleri, sandıklar, girip çıkarken bir aralıkta sıkışıp kalan yolcular arasından yol bulup gelinceye kadar, kaptanın salona inip köşeye yerleştiğini görünce:

«Tuzağı kurmuş bekliyor, domuz herif!» diye homurdandı; sonra iri dudaklarını yalayıp ıslattı, yüzüne tatlı bir ifade vererek o tarafa yürüdü:

«Nasılsın Süvari Bey?»

Süvari hiç beklemediği eski bir dostu ile karşılaşmış gibi:

«O . . . merhaba Osman Yiğit . . . Ne var ne yok? Geç otur bakalım!» dedi.

Osman Yiğit kalbi hızla çarparak yaklaştı, kor üstüne oturuyormuş gibi, döner iskemleye şöyle bir ilişti, yutkundu, derin bir nefes aldıktan sonra:

«Ocağına düştük kaptan» diye boşandı «üç bin sandık portakalım var; bir haftadır yolunu gözleriz!»

Kaptan altı şiş gözlerini yarı kapıyarak salondakileri süzdü, dudaklarının arasından «İskenderunda fazla mal çıktı, iki gün bekledik . . .Ama gemi de yükünü aldı . . .» dedi.

Karşısındaki, cümlenin son kısmını duymamazlıktan geldi:

«Neyse, selâmetle geldiniz ya!»

«Öyle, inşaallah selâmetle de gideriz!»

«İnşaallah, inşaallah . . . Şu bizim üç bin sandığı da . . .»

Kaptan bu sözleri hiç duymamış gibi:

«Hep de havaleli mallar yükledik... Bakalım İstanbulu nasıl bulacağız . . .Denizlerin kötü zamanı . . .» diye devam etti, sonra, daha ziyade kendi kendine mırıldanıyormuş gibi:

«Gemi de gemi değil ki . . . Hacı Davut vapuru . . . Dört senedenberi havuzlanmadı . . . Allah çoluğumuza çocuğumuza acıyor her halde . . .»

Osman Yiğit, yüzü büsbütün kızararak:

«Şu bizim portakallar . . .» diyecek oldu. Kaptan birden doğrularak:

«İnşaallah gelecek sefere . . .» dedi.

«Aman Süvari Bey . . . Şaka etme Allahını seversen! portakallar sandığa gireli on beş gün oluyor. On gündür de rıhtımda bekliyor, bu sabah mavnaya yüklettim, nerdeyse gemiye yanaşmıştır!»

Süvari Bey gözlerinin kenarından süzülen yaşları elinin tersile sildi, yüzünü uzun uzun kaşıdı, sonra:

«Osman Yiğit» dedi, «hatırın için bir kaç yüz sandık alırım, ama sintineye (*) koyarım; başka yerim yok!»

«Yapma be kaptan, sintinede portakal gider mi? Sabaha varmadan çürür!»

«Orasına ben karışmam!»

Süvari bunları söyliyerek kalktı, salondan çıktı, yukarıya, kamarasına gitti.

Osman Yiğit başını iki yana sallıyarak biraz bekledi, sonra o da acele adımlarla, dışarı fırladı, kumanda köprüsünün merdivenini ıkına sıkına tırmandı. Yukarı varınca ikinci kaptanı orada dolaşır buldu. Onu bir kenara çekerek meseleyi anlattı:

«Hadi kurbanın olayım, şu işi bir düzenine koy . . . Beni yakmasın . . .» diye sırtını sıvazladı.

İkinci kaptan:

«Vallahi, ne bileyim!... Bakalım bir kere... » diye süvarinin kamarasına girdi.

Ondan sonra belki yarım saat süren bir pazarlık başladı, ikinci kaptan bir

(*) Sintine, anbar dibi.

içeri bir dışarı gidip gelerek bu hayırlı işi yoluna koymağa uğraştı, nihayet navlunu altı kuruş olan portakal sandıklarının yetmişer kuruştan gemiye alınması kararlaştı. Osman Yiğit aşağıya inip acente ve vapur kâtibi ile muameleyi tamamladıktan sonra, sandık başına navlun farkı olan altmış dört kuruştan üç bin sandığın tutarı bin dokuz yüz yirmi lirayı ikinciye teslim etti.

Bu aralık mavna yanaşıp portakal sandıklarını gemiye vermeğe başlamıştı. Vinç sabaha kadar işledi, tayfa İsmail Denizer, yorgunlukla, İstanbullu olan karısından öğrendiği güzel konuşmayı bir yana bırakıp halis Rize şivesile etrafına küfürler ediyordu. Kumanda köprüsündeki genç mülâzim kaptan, ne yapacağını bilemiyor, denize yuvarlanan iki sandık portakal için aşağıda kıyametler koparan Osman Yiğit'e şaşkın gözle bakıyordu. Sabahın kırağısı üzerlerine yağan güverte yolcuları, ıslak paltolarının yahut yorganlarının altında kımıldıyorlar, öksürüyorlardı. Bir nefer, kaputunu omuzuna atmış, yağlı tahtalar üzerine uzanmış yatan bu erkekli, kadınlı, çocuklu, kalabalığın üstünden aşarak ayak yoluna varabilmek için uğraşıyor, ak sakallı, sıska bir herif, yorganını sırtına sarmış cıgara içiyordu.

Ön tarafta bir gidip gelme oldu. Bir kampana çaldı, gemi demir alıyordu. Bir az sonra makineler homurdana homurdana işlemeğe, bütün tekneyi o garip sıtma nöbetile titretmeğe başladılar. Vapurun bir gün evvel pek havaya kalkmış gibi duran burnu, bu sefer iyiden iyiye sulara gömülerek, cenup batıya doğru yöneldi. Kısa kalın bacadan çıkan kara dumanlar, güneşin doğmak üzere olduğu tarafa doğru kıvrım kıvrım uzanıyordu.

*

O gün öğleden sonra süvari ile ikinci kaptan, ellerinde dürbünleri ile, ikide birde ufukları seyretmeğe başladılar. Bu hal ertesi gün, daha ertesi gün de devam etti. Ara sıra çarkçı başı da geliyor, o da cenup batıya, cenuba bakıyordu. Hep birden bir şey arıyor, bir şey bekliyor gibiydiler. İki üç kelimelik cümlelerle konuşuyorlardı :

«Bir şey var mı?»

«Görünmüyor!»

«Gün batısı karanlık, bir inbat çıkacak gibi!»

«Zannetmem . . . Bugünlerde lodos beklenir!»

«Olsun da, ne olursa olsun!»

«Ya adam akıllı kötü bir deniz yaparsa?»

«Eh, kısmette ne yazılı ise o olur!»

«Hadi hayırlısı!»

Üçüncü gün, ikindi vakti cenup tarafı karardı. Çarkçı başı yine üst güvertedeydi. Hemen kaptanın yanına koştu:

«Hele şükür, lodos geliyor . . . Allah vere de fazla sert olmasa!» dedi. Bunları söylerken gülümsüyor, yüzünün kalın derisi, kısa kesilmiş kır saçlarının dibine kadar kırışıyordu. Yarım saat kadar sonra, deniz oynamağa, ılık fakat şiddetli bir rüzgâr direklerde ıslık çalmağa başladı. Geminin iskele tarafına vuran dalgalar yükselip güverte yolcularını ıslatıyordu. Ellerinde yastıkları, kilimleri, sepetleri, bavulları ile kuytu bir yer bulmağa uğraşan kalabalık, şuraya buraya koşuyordu. Bütün aralıklar ve ambarlar portakal sandıklarile dolduğu için yolcuların üstü örtülü bir yer bulabilmeleri pek zordu. Herkes, rüzgârdan, dalgalardan korunabilmek için aksi tarafa yığılıyor, bu yüzden gemi daha çok sancağa yatıyordu. Ortalık adam akıllı karanlıktı. Bir köşede kusan kadınlar, ağlayan çocuklar vardı. Kamara yolcuları da, yemeklerini sofrada bırakmışlar, köşelerine çekilmişlerdi. Ara sıra koridorlarda iki tarafa tutuna tutuna sarhoş gibi yürüyen dağınık saçlı kadınlar görülüyordu.

Çarkçı başı ile ikinci kaptan birinci mevki salonuna gelmişler, yolculara telâşla tavsiyelerde bulunuyorlar, güya kendi kendilerine söyleniyorlarmış gibi:

«Vaziyet fena . . . Ne halt edeceğiz bilmem . . . Gemi, gemi değil ki!.. Yük de fazla . . . Hep havaleli şeyler . . .» diyerek adeta panik havası yaratıyorlardı.

İkinci kaptan bir aralık:

«Çarkçı Bey . . . avarya (*) yapmazsak vaziyet tehlikeli galiba!» dedi. Çarkçı başı:

«Vallahi bilmem, kaptan . . . Ama bizim makine dairesinde bile ayakta durulmuyor . . . Süvari Beyle avarya için konuşalım!»

Yolcuların yanında yapılan bu münakaşadan sonra ikisi beraber yukarıya, süvariye çıktılar. En havaleli mal olan portakalların denize atılmasına karar verildi. İkinci kaptanın nezareti altında iki yüz elli sandık bordadan aşağıya fırlatıldı, sonra gemi kâtibi avarya evrakını usulü dairesinde tanzim etti. Tüccar Osman Yiğit'in sigortadan üç bin sandık portakalın parasını alabilmesi için bu evrakın düzgün olması lâzımdı.

Ertesi gün öğleye doğru hava sertliğini kaybetti, akşam üstü büsbütün sakinledi. Bir kaç gün daha gürültüsüz, patırdısız bir yolculuktan sonra, gece saat sekiz sularında, vapur İstanbula vardı. Sirkeci rıhtımına yanaştı. Boşalan yolcuların telâşlı gidip gelmeleri arasında, tayfalar koşuşuyorlar, ambarları açıyorlardı. Bu aralık ufak tefek, çil yüzlü, incecik burunlu, yakası kürklü paltolu bir adam, dar merdivenden inmeğe çalışanları itip arkalarına baktırarak, vapura girdi, süvarinin kamarasına çıktı. İkinci kaptanla vapur kâtibi de oradalardı.

Çil yüzlü adam:

«Geçmiş olsun Süvari Bey!» diye söze başladı. «Acentadan öğrendim,Osman Yiğit'in portakalları avarya olmuş. Neyse sağlık olsun . . . Muamele tamam mı?»

Kâtip:

«Bizimki tamam!» diyerek bir deste kâğıt gösterdi. «Yarın acentaya gider, üst tarafını tamamarız!»

Süvari, o kalın ve cızırtılı sesile:

«Halil Eğinli!» dedi, «Nasılsın? Senin malların ziyan olmasına canım sıkıldı doğrusu, ama ne yaparsın, başka tüccarın malını atamazdım. En sonra Osman Yiğit'in portakallarını almıştım, en üstte onlar duruyordu. Şimdi sen portakalsız kaldın. Gelecek partiyi beklersin artık!»

Halil Eğinli:

«Gemide başka portakal da var mı?» diye sordu.

«Bir kaç bin sandık da Dörtyol malı var. İskenderundan aldık . . .»

Öteki, kurnaz kurnaz gülerek:

«Canım başka, başka . . . Onu sormuyorum. Bizim için bir şey var mı diyorum!»

Kaptan, yine yüzü hiç değişmeden o kesik, kısa kahkahalarından birini attı:

«Kolay canım, senin vasıtan hazır mı?»

«Yanaştı bile!»

Kamaranın kapısını iyice kapattıktan sonra içeride esaslı bir pazarlık daha başladı. Denize atılmış göründüğü halde geminin deniz suyundan uzak yerlerinde rahat rahat bekliyen 2750 sandık portakal, Halil Eğinli'ye yeni baştan satıldı. İçinde seksen portakal bulunan sandıklardan her biri üç liradan hesap edildi. Aslında, ambalâj masrafı ile beraber tanesi doksan paraya mal olan portakalların sandığı, yüklendiği iskelede yüz seksen kuruş, meşru olan ve olmıyan navlunla beraber İstanbulda maliyeti iki yüz elli kuruştu. Ama böyle ufak farklar üzerinde fazla durulmadı. İki bin yedi yüz elli sandığın tutarı olan sekiz bin iki yüz elli lira Halil Eğinli'den peşin peşin alındı. Bir aya yakın süren bu seferin bütün geliri Osman Yiğit'in navlun farkı olarak verdiği 1920 lira ile birlikte, on bin yüz yetmiş lira tutuyordu. Eh, lostromosuna, serdümenine, kadar pay verilecek olduktan

(*) Avarya, deniz zorarı demektir, burada gemiden denize mal atmak.

sonra, bu rakam pek göz kamaştıracak bir şey sayılmazdı.

Halil Eğinli gittikten sonra, ikinci kaptan, çarkçıbaşı, gemi kâtibi, baş kamarot, bir de bu aralık vapura gelmiş olan acenta memuru süvarinin kamarasında toplandılar.

*

İsmail Denizer, sefere çıkacakları gün çocuğu olduğunu ileri sürerek, vapur limana girer girmez ikinciden izin almıştı. Onun için şimdi Osman Yiğit'in denize atılmış görünüp Halil Eğinli'ye satılan portakallarını o boşaltmıyordu. Vinçin başında daha çocuk denecek kadar küçük bir tayfa vardı.

Fakat İsmail Denizer de bir türlü gemiyi bırakıp gidemiyor, kâtibin yolunu gözlüyordu. Geçen sefer doğum masrafları için avans aldığından artık para istemeğe ne hakkı, ne yüzü vardı ama, eve de böyle büsbütün eli boş dönemezdi. Hiç olmazsa bir iki buçuk liralık koparmalıydı.

Kâtip de nedense ortalıkta görünmiyordu. Belki bir saate yakın bekledi, odasının kapısını açıp açıp içeri baktı, kimsecikler yoktu. Nihayet oradan geçen kamarotlardan birine sordu. Beyaz ceketli delikanlı:

«Süvarinin kamarasında, ama yanına giremezsin, işleri var!» dedi. İsmail yarım saat kadar daha bekledi. Sonra korkak adımlarla yukarıya çıktı. Her merdivenden sonra beş on dakika bekliyor, daha ileri gitmeğe cesaret edemiyordu. Nihayet kaptan köprüsüne kadar çıktı. Hemen merdiven başında, telgrafın yanında kazık gibi durdu kaldı. Süvarinin beş altı adım ilerideki kamarasından sesler geliyordu. İkinci kaptanın ince, titrek sesi, süvarinin boğuk yırtık bağırışlarına karışıyordu; içeride oldukça ateşli bir münakaşa vardı. Arasıra birisi masaya vuruyor, kapı aralanıyor, birisi dışarı çıkmak istiyor, sonra kolundan yakalayıp içeri çekiliyordu. İsmail biraz durduktan sonra, bir korkuya kapıldı, hemen geldiği gibi dönüp gitmek için merdivene ayağını attı. Fakat bu sırada kamaranın kapısı arkasına kadar açıldı. Arkadan vuran sarı ışıkta kaptanın kısa, tıknaz vücudü göründü. İsmail bir ayağı merdivende, korkudan taş kesilmiş gibi kaldı.. Kaptan ön tarafa, ona doğru yürüyordu. Bir kaç adım daha atınca yanına geldi. Hırsla soluyor, homurdanıyordu. Islak gözleri karanlıkta daha küçülmüş gibiydi. Orada birisinin durduğunu görünce, kim olduğunu tanımadan koluna yapıştı. Boğulur gibi kısık bir sesle:

«Görüyor musun köpoğlularını . . .beni kafeslemeğe bakıyorlar!» diye söylendi.

Bu aralık kapıda ikinci kaptanın sarı başı göründü:

«Süvari Bey, bir dakika teşrif buyurun!» diyordu.

Süvari o tarafa dönüp bağırdı:

«Bırak efendim, ne halt ederseniz edin, ben yokum bu işte!»

Sonra tekrar İsmaile döndü, yumruğiyle göğsünü döverek:

«Bütün mesuliyet benim . . . Hapse ben gireceğim . . . Benim çoluğum çocuğum sürünecek . . . Benim şerefim mevzuubahis . . . gene de doyuramıyorum gözlerini pezevenklerin . . .»

İkinci kaptan o tarafa geldi, süvariyi yumuşak bir hareketle kolundan tutarak:

«Asabileşme kaptanım, senin dediğin olsun!» diye kamaraya sürüklemeye çalıştı Sonra orada duran İsmaili görerek:

«Sen ne arıyorsun burada ulan!» diye bağırdı. Tokatlamak için üstüne yürürken birden bire kendini topladı elini cebine sokup bir on liralık çıkardı, tayfanın eline sıkıştırdı:

«Haydi çek arabanı!» diye payladı.

İsmail çabuk çabuk merdivenden aşağı inerken, süvari tekrar kamarasına girmiş, kapı kapanmıştı.

*

İsmail yolda bir hayli düşündü: Eve

Yerdepremi Felâketimiz

Bir kaç yıldır ara ara yurdumuzu yoklayıp binlerce cana kıyan, ev bark yıkan yerdepremleri yine yurdumuzun yeşil bir köşesini bir harabeye çevirdi. Dünya durumunun doğurduğu zor şartlar altında kalkınması esasen zorlaşan yurdumuzun insan kaynaklarının ve millî servitimizin mühim bir kısmının zaman zaman yerdepremleri ile hasara uğraması, hepimizi ta içten yaralıyan, üzen meşum bir olaydır. Yerdepremlerinin şüphesiz önüne geçilemez, fakat felâketli neticelerini önlemek, hiç değilse hafifletmek için çareler aranıp bulunabilir. Bize öyle geliyor ki bu tedbirler, iki nokta etrafında toplanabilir. Biri, bina inşaatının depremin tesirleri göz önünde tutularak, gereken malzeme ile ve tarzda yapılması; ikincisi, münakale ve muhabere sisteminin genişletilmesi ve tanzimi, kısacası, yol yapma siyaseti ve telefon ve tegraf tesisatı. Bu son depremin bir hafta sonra, hâlâ altı köyden haber alınamamış, yardımların orlara erişememiş olması, üzerinde ciddî surette düşünülecek bir meseledir.

Bu tedbirlerden birincisinin Nafia Vekilliği tarafından ehemmiyetle ele alındığını sevinçle öğreniyoruz. Vekillik, daha önce hazırlanmış deprem kanunu projesini tatbik mevkiine konulması ile ilgili yeni bir proje hazırlamıştır. Bu proje, yurdumuzun deprem mıntakalarının tetkikini, tehlikeli mıntakaların tesbitini, resmî ve hususî yapı işlerinin deprem bakımından tanzimini, lüzumunda proje ve hesapların mütehassıslara yaptırılmasını derpiş etmektedir; bu işlerin gerçekleşmesi için de Nafia Vekilliği Yapı ve İmar İşleri Reisliğine yeni iki müdürlük eklenmekte ve şehircilik Fen Heyetine de yeni ilâveler yapılmaktadır.

Nafia Vekilliğinin yapı işlerinde gösterdiği bu hassasiyetin, yol ve muhabere vasıtalarının temini hususunda da gösterileceğini ve gereken tedbirlerin alınacağını ümit ve temenni ediyoruz.

---

ne götürebilirdi? Cebindeki on lira ona bir hayli cesaret, cömertlik veriyordu.

Biraz daha yürüdükten sonra, Bahçekapı taraflarındaki manavların önünde yavaşladı. Portakallara uzun uzun baktı. Lohusa karısına en iyi hediye portakal olacaktı, bu mevsimde Akdeniz seferine çıkan gemilerin tayfaları uğradıkları limanlardan ucuz ucuz portakal alır getirirlerdi. Fakat kendisi vinç başından ayrılamadığı, yanında da on parası olmadığı için bir şey alamamıştı.

Bir manavın önünde durdu, en irilerinden, tanesi yirmişer kuruşa on tane portakal aldı, mendiline koyup bağladı, oradan geçen bir gazeteciden de bir Köroğlu istedi, katlayıp cebine yerleştirdi, sonra biraz ilerideki bekleme yerine giderek Beşiktaş tramvayını gözlemeğe başladı.

11 . II . 1944

Sabahattin Ali

YAYINLAR :

Gelenekçiler mi Haklı ?

Bedri Rahmi'yi şair ve ressam olarak tanırız. Bu iki sanat hüviyetini birini öbürüne tercih ettirmiyen bu genç arkadaşın şiirlerinde, ancak bir ressam elinden çıkabilecek çizgi ve renk güzelliklerine rastladığımız gibi, resimlerinde de yerli renkleri taşıyan veya masalların büyülü havasını aksettiren bir edâ vardır. Genç sanatkârın şahsiyetini bir bütün halinde görebilmek için **Yukuleleye Mektuplar**'da dile getirdiği kendi zengin iç dünyasına bakmak gerektir. Kısacası; edebiyat ve resim, genç adamın muvaffakıyetle ve el ele yürüttüğü birer kardeş olmuştur.

Son günlerde hazırladığı **Çorumdan Çizgiler** de, kaybolmuş güzellikleri meydana çıkarma uğrunda sarfedilmiş bir emek mahsûlüdür. Ancak bu güzel yazıların daha ilk satırlarında, genç sanatkârın, memleketimizde bugünlerde bazı kimselerce pek rağbette olan sakat bir düşünce çıkmazına temayül ettiğini görmekle üzüldük.

Bedri Rahmi gençtir; yaşından umulmıyacak olgunlukta eserler yaratmıştır. Bunun için de, yazılarında ve çizgilerinde yerli motiflere büyük bir önem vermiştir. Pazar yerlerinde çok renkli bir mozayık gibi gözlerimizin önüne serilen yün çoraplara, heybelere; henüz büyük şehirlere kadar ulaşamamış yerli, saf melodilere; ve dar bir şenlik veya düğün çevresi içinde kapalı kalmış rakıslara ilgi göstermesi herhangi bir merak neticesi değildir. Saygı ile karşılanması gereken güzel bir araştırma gayretidir.

Ancak, bu gibi şeylere duyulan hayranlığın sağlam bir düşünceye dayanması, daha doğrusu diri bir hareket noktasından işe başlanması lâzımdır. Bedri Rahmi'nin bu yazılarında, estetik endişenin başa alındığını, sosyal endişenin ise göz önünde tutulmadığını görerek üzüldük. Çorum'un, geçen devirlerde yapılmış eski stil evlerini; suları durmadan akan çeşmelerini; «güzel ile faydanın birbirine iki damla su gibi karıştığı» havuzları anlatıyor. Geçmiş devirlerin solmaz gibi görünen bu güzelliklerini tatlı tatlı överken, yeni yapılan Çorum evlerinin de göz tırmalayıcı bir görünüşü olduğunu söylüyor. Acemi veya zevki bozuk bir yapı kalfasının elinden çıkmış uslûpsuz bir yapıyı koz olarak ileri sürecek değiliz. Ancak Bedri Rahmi'nin bu yerinde görüşlerini sağlam değil çürük bir başlangıç noktasına getirdiğine işaret edeceğiz.

Bakınız şair ne diyor: «Havuz arıyorum. Yok. Bahçe arıyorum. Yok.» Bu sözlere hak vereceğimiz bir sırada devam ediyor: «Fakat hepsinin de ilâmaşallah tepesinde bir radyo anteni var». Bedri Rahmi bu sözleriyle, ister istemez, gelenekçilerin Yirminci asrın nimetlerine düşman olan hükümleri arasına katışmış oluyor. O adamların ki düşünce ve sanat dünyamızı, tazminatçıların ve Edebiyatı cedidecilerin Avrupa hayranlığı gibi-kendi geleneklerimizi arama maskesi altında bir dalâlete sürüklemektedirler.

Bedri Rahmi de onlar gibi düşünmiye başladı ise memleket sanati için çok yazık olur. Fakat o, bizim bu zannımızı zayıflatacak iddialara değil; tam zıttına baş vuruyor. Yazısının baş tarafında güzel ile faydayı iki su damlası gibi birbirine kattığını bildirmesine rağmen tuhaf bir tezada düşmekten kendini alamıyor: «Bu evlerin içlerini görmedim. Belki daha kullanışlı, daha ışıklı, daha rahat. Fakat dışarıdan görünüşleri, maazallah» diyor.

Mimarî eserinin bir unsuru hacim ahengi ise bir başka unsuru da fayda ve konfor değil midir? Bu hakikati hatırlamaz görünen aziz şair'e sormalıyız: Kubbeyi ve kemeri yapan, onun güzeliği için mi yapmıştır? Biz böyle sanmıyoruz. Bunun sebebi olsa olsa, mimarın, tuğla ve taşla düz tavan olamıyacağını isabetle düşünmüş olmasıdır. Bundan dolayı Süleymaniye Camisi eşsiz bir şaheser olmuştur. Kubbeli bir apartıman yapılsaydı - belki de vardır - sadece gülünç olurdu. Beyazıt Medresesinin ortasındaki şadırvana bakmakla doyum olmaz; fakat bu şadırvanı olduğu gibi kaldırıp Üniversitenin büyük avlusuna veya Morfoloji Enstitüsünün önüne getirmek tasavvuru bile insanın tüylerini ürpertmiye yeter.

Son zamanlarda türeyen gelenekçilerle bazı detaylar üzerinde değil, esasta ayrılıyoruz. Onlar Maraş pabucu, Karacaoğlan tekniği, tek sesli halk melodileri, ortası havuzlu Osmanlı evi veya üzeri nakışlı el dokuması derken eski devir ile bugünkü arasındaki muazzam içtimaî değişikliği hiç göz önünde bulundurmuyorlar. Süleymaniye camisi veya Beyazıt Medresesi yapıldığı zaman Türk evi. Türk bahçesi, mutfak âletlerine kadar Türk eşyası, duvardaki kaşıklığa, köşedeki dolaba kadar bütün döşemeler; giyim kuşam büyük ve asîl bir ahenk içinde idi. Bu iddia doğrudur. Fakat ne yapalım ki bu ahenk bugün istikrarını kaybetmiştir. Bir yandan eski düzenin artıkları, bir yandan da yeni çağın kendi iç yapısına ve ihtiyaçlarına göre kurmuş olduğu ahenk karşı karşıya gelmiş ve çarpışmıya başlamıştır. Estetik güzellik ölçüleri üst yapıya ait bir meseledir; cemiyetin esas bünyesi, içtimaî çehresi değiştikçe bunlar da ister istemez değişir veya yeni duruma ayak uydurabiliyorsa kalır, yaşar.

Gelenekçiler baba yadigârlarını yaşatmıya çabalarken yeni nimetleri ret ve inkâr yoluna sapmaktan başka tutunur çare bulamıyorlar. Topkapı sarayının o meşhur sedirli salonu, ufukları zarif bir şekilde kesen minareleri seyretmek için çok güzeldir; fakat fabrikaların bacalarını seyretmiye müsait değildir. Halbuki gelenekçiler mermer şöminelerin içine elektrik sobası yerleştirmiye çabalıyorlar.

Radyo antenlerini çirkin bulan, buz dolabına, elektrik süpürgesine öfkelenenlere rağmen hayat durmadan ilerliyor. Karabük ve Ergani'den yükselen fabrika dumanları onlara «Hayır» diye bağırıyor. Türkiyenin günden güne değişen ve yükselen içtimaî çehresi onların sakat iddialarını bir kat daha çürütüyor; üzerlerine titredikleri eskimiş, fonksiyonu kalmamış güzellikleri silip süpürüyor.

Fakat Bedri Rahmi şöyle yazıyor: «Allaha çok şükür ki, Çorumlular, dededen kalma evlerini henüz tamamiyle eskitmemiş, ve bu yeni yapılar henüz şehirde devede kulak gibi kalıyor.»

Aziz şair bu sözlerinin nerelere kadar götürülebileceğini acaba hiç düşünmüş müdür?

Hüsamettin Bozok

J. Swift, Gulliver'in Seyahatları, çev. Doçent İrfan Şahinbaş, Maarif Vekilliği Klâsik Tercümeler Serisi, 1943.

Shakespeare, Othello, çev. Doçent Orhan Burian, Maarif Vekilliği Klâsik Tercümeler Serisi, 1943.

Maarif Vekilliğinin çıkardığı klâsik tercümeler arasında Doçent İrfan Şahinbaş tarafından Türkçeye çevrilen **Gulliver'in Seyahatları** hem muhteva, hem de tercümedeki büyük ustalık ve pürüsüzlük bakımından bilhassa tavsiye edilmeğe değer. Geçen sayımızda kısaca konusundan bahsedilen Dr. Faustus'un da mütercimi olan İrfan Şahinbaş, titiz, asla hem uslûp, hem umumî eda ve atmosfer bakımından gayet sadık kalarak tercüme yapan birinci sınıf mütercimlerimizdendir. Gulliver'in Seyahatları belki ilk bakışta tercümesi kolay bir eser gibi görünür; çünkü aslı çok kolay okunur; âdeta çocuklar için yazılmış kitaplar kadar sade bir üslûp ve dille kaleme alınmıştır. Fakat unutulmamalı ki Swift, 18 inci yüz yılın başında gelmiş edipler arasında yüce bir dağ gibi yükseliveren bu eşsiz hicivci, bu eseri kayatının olgunluk devresinde yazmağa başlamış (aşağı yukarı 1720) ve üzerinde altı yıl kadar çalıştıktan sonra 1726 da çıkarmıştır. Onun için ilk bakıştaki sadeliği tecrübesiz bir mütercim için bir tuzak olabilir. İrfan Şahinbaşın esere yazdığı veciz bir kaç sahifelik önsözden de anlaşıldığı gibi, Swift bütün değer ve başarılarına rağmen devrinde takdir edilmemiş bir müelliftir. Zamanının İngilteresini, orada geçen bütün politika dalaverelerini, sefalet yuvası olan İrlânda'yı çok yakından tanıyor ve yazılarında aksettiriyordu. Swift zamanının kalp kıymetlerine karşı tenkitçi bir vaziyet almış ve tenkitlerini acı hicivlerle ifade etmiştir. Gulliver'in Seyahatları işte bu çeşit bir eserdir.

İrfan Şahinbaş bu eserin bu yıl ancak ilk iki kitabını çevirmiştir; umarız ki gelecek yılın tercümeler serisinde eserin ikinci yarısı, bilhassa dördüncü kitap, okuyuculara güzel bir tercüme daha okumak zevkini tattıracaktır.

İngilizceden bize çok güzel tercümeler veren değerli bir mütercim de doçent Orhan Burian'dır. Maarif Vekilliği Orhan Burian'ın **Beğendiğimiz Gibi** tercümesinden başka Othello tercümesini de tekrar neşretmiştir. Othello'nun bu seferki tabı sahne dilimize eskisinden çok daha uygun, kulağa munis gelmiyen tâbirleri ayıklanmış, daha mükemmelleştirilmiş bir şekilde okuyuculara sunulmuştur. Othello, Shakespeare'in bir bakıma en derli toplu en kusursuz bir tragedyası olduğu için üzerinde ne kadar emek sarfedilse değer. Muhakkak ki Othello'nun bu ikinci tabı Türk tercüme edebiyatı için iyi bir kazançtır.

M.S. ERCAN

E. Zola, **Thérèse Raquin**, çev: Sitare Sevin, Hilmi Kitapevi, 1948.

Aynı eser, Kâzım Nami Duru tercümesi, Kanaat Kitapevi, 1943.

XIX uncu asır Fransız romanının en azametli örneğini **Germinal** ile vermiş olan Zola **Thérèse Raquin**, **La Bête Humaine** **Docteur Pascal** gibi eserlerinde, şahısları üçü, dördü aşmayan beşerî bir trajediyi kaleme almıştır. **Germinal'de**, tıpkı Montsou'daki maden kuyularının derinliklerinden gelen feryatlar gibi yürekler paralayıcı olan sosyal manzara, ikincilerde insan ruhunun uçsuz bucaksızlığını dile getiren psikolojik bir mahiyet kazanmıştır.

Dıştan bir görüş, şahısları üç, beş kişiyi geçmiyen eserlerin, ister istemez ferdî kalacağı zannını uyandırabilir. Fakat usta sanatkârların bu bir avuç insanın birbiriyle olan münasebetlerine, insan oğlunun asırlardır süren meselelerini koydukları görülmüştür.

Bütün suçu mevzua yüklemek acizden ileri gelir. Büyük sanatkârlar, kahramanlarının iç dünyasında olup bitmekte olan ferdî dramı tasvirden başka bir şey yapmasalar da yine cemiyetin mühim bir meselesine temas etmeye muvaffak olabilirler. Zola, **Thérèse Raquin'i** ile bu çeşit eserlerin güzel bir örneğini vermiştir.

Thérèse Raquin, haftada bir, perşembe akşamı toplantılarına iştirak eden birkaç misafir ve eserin bazı pasajlarında rol alan tekir kedi bir yana, dört kişinin romanıdır. Bunlar, günlük kaygılarını ikinci plâna atabilmiş tipik bir küçük burjua ailesi çerçevesi içinde - günah işlemiş veya masum - adım adım mahva doğru sürüklenmişlerdir.

Şehvet fırtınalarıyle yuğurulan iki genç vücut ne yapmaz ki... Delikanlı, hastalıklı arkadaşının gürbüz karısını elde etmek için kocayı yok etmek ister. "Kocayı öldürmekle hiçbir rezalete sebep olmıyacaktı. Sadece yerini almak için bir adamı öteye itiverecekti". Aşağılık maddî menfaat duygularıyle desteklenen bu niyet kadının da yardımı ile gerçekleşir; masum koca ortadan kalkar; fakat beklenen saadet bir türlü gelmek bilmez. Camile, morgta göründüğü korkunç ve iğrenç şekliyle iki caniyi takip eder ve ikinci bir şahsiyet halinde her ikisinin içinde bütün heybetiyle yaşar.

Cinayet buhranlarıyle dolu günler iki günahkâr vücudun birbirine olan sonsuz susuzluğunu vehim ve huzursuzlukla yoğurmuştur. Oğlunu ne şekilde öldürdüklerini gelininden ve yeni damadından öğrenmiş olan ana ise azapların en tahammül edilmezi ile karşı karşıyadır.

Tarihin en acı dramı, bilmiyerek babasını öldürdükten sonra, yine bilmiyerek kendi öz anasiyle evlenen ve ondan zürriyet meydana getiren Kral Oidipus'un azabından doğmuştur. Fakat hiçbir acı, gözleri ve kulaklarından başka dış âlemle bağı olmıyan kötürüm Raquin Kadın'ınkinden daha derin olmamıştır. Büyük kelimesiyle vasıflandırılabilecek bir ana şefkatini veya evlât sevgisini yakından tanımış olanlar Raquin Kadın'ın; kimseye bildiremiyerek kendi kalbine gömdüğü ıztırabı karşısında donup kalacaklardır. Oidipus'un veya Ana Kraliçenin ellerinde, kendi acılarını yatıştıracak veya onlara son verecek silâhları vardı. Madam Raquin'in ise, elleri, ayakları veya yüzünün hiçbir adalesi arzularını yerine getirebilecek veya hislerini bildirmeye yetecek kudrette değildir. Onun, "semavî bir güzellikte olan" gözlerinde akacak iki damla göz yaşından başka bir şeyi yoktur.

Hayat anlayışı müsbet esaslara bağlanmakta güçlük çekilmiyecek olan Zola'nın izahlarında kaderci bir görüş aramak beyhudedir. Zira Zola, dağılmakta ve yer yer yıkılmakta olan bir sosyal nizamın kötü neticelerini bizzat biribirlerine imha ettirmekle bu sosyal çöküntünün manasını kuvvetlendirmiştir.

Thérése Raquin'deki tipler müsbet tipler değildir; onları "mağdur" kelimesiyle anlatmak daha doğru olacaktır. Bizzat Thérése, dünyaya gözlerini açar açmaz, sınıflı cemiyetin ağır telâkkileriyle yüz yüze gelmiş, müsait olmıyan şartlar altında büyütülmüş ve kendisinden muktedir olamıyacağı bir şey istenmiştir: damarlarına hücum eden şehvet alevlerini tabiat bile susturamazken, basit aile bağları ve ahlâk kaideleri, tatmin edilmeksizin, nasıl susturacaktır?...

Laurent'da, mayasındaki kötülüklerden ziyade, şehir hayatının avarelikleriyle mahva sürüklenen temiz bir taşra çocuğu hâli vardır. Mariz bünyesine, anasının menfaatsiz şefkati ve ihtimamı eklenen Camile hayatta zavallı ve pasif bir unsur olmuştur. Raquin Kadın'ın suçu yok mu? O, ötekilerin hepsinden daha çok masumdur. Farkında olmadan teneffüs ettiği zehirli havanın tesirleri altında bütün ömrünce kalmış ve "yavrucağı" ile başbaşa bir refaha hasret yaşamıştır. Son günlerinde, sebeplere nüfuz edemiyerek ve neticenin ağır baskısından kurtulamıyarak zavallı bir intikam hissi ile çırpınması da bundan ileri gelse gerektir.

Thérése Raquin'de tipler, münasebetleri ve hareket tarzlarıyle sınıfî karakterlerini muhafaza etmişlerdir.

Hüsamettin BOZOK

Gelecek Sayılarımızda Tahlil Edilecek Eserler :

I. Sloane, Fontamara, çev: S. Ali. J. Steinbeck - Kenar Mahalle, çev: R. Güran Rifat Ilgaz, Sınıf (şiirler)

Odön von Horvath, Allahsız Gençlik, çev: Bürhan Arpad Erich M. Remarque, İnsanları Sevecceksin, çev: Bürhan Arpad

Orta Anadoluda Toprağını Kaybeden Köylüler

Geniş sahalar üzerine yayılmış olan Orta Anadolu köylerindeki toprak ve çiftçilik durumu umumiyetle diğer bölgelerin köylerine benzerse de toprağın verimi ve bereketi bakımından onlardan ayrılır. Uçsuz, bucaksız bozkırlarla, tuzlu çöllerden ibaret olan memleketin bu köşesinde toprağın feyiz ve bereketi gökten düşen yağmurlara bağlıdır. Ekseri yıllar, hava yağmursuz geçtiğinden memlekette sık, sık kıtlık ve darlık olur. Böyle senelerde toprak elden ele geçerek sahip ve efendi değiştirir. Birinci cihan harbi ve onu takip eden yıllarda bu bölgenin bir köyünde toprağın hangi sebep ve âmillerin tesiri altında zengin ve asil ellerde toplandığını Adımların bundan önceki sayısında belirtmeğe çalışmıştık. 927 - 928 senelerinde hüküm süren kıtlık yıllarında zor bir duruma düşen küçük müstahsil canını kurtarmak için, malını, melâlını satmak zorunda kalarak birkaç şinik buğday ve arpaya gözü kadar sevdiği tarlaları değişmişti. Hattâ bu yıllar zarfında geçimden âciz kalan birçok köylü aileler, Adana ve havalisine göç etmişlerdi. Boşalan birçok köyler birkaç ağanın çiftliği haline gelmişti. Bir de bunlar dışında muhtelif sebeplerle toprağını kaybeden köylülere, şehir ve kasabaların koltuğunda rastgelinmektedir. Meselâ, Ankara'ya birkaç saat mesafede bulunan Ovacık, Saray ve Karaköy çiftliklerinde toprağın büyük bir kısmı şehirdeki tüccarların ve âsillerin elinde bulunmaktadır. Şartların tersine bir gelişme gösterdiği harp yıllarında buğdayın dolgun fiyatla satılmasından köylerde küçük bir zümre zengin olmuş, bu gibiler aralarında birleşerek bu çiftliklerden bazılarını satın alarak aralarında paylaşmışlardır. Köyün ekseriyetini teşkil eden fakir halk, bu satıştan bir santim bile istifade edememiştir.

Çorum, Yozgat, Kırşehir gibi ziraat bölgelerinden sayılan vilâyetlerimizin toprak durumuna bir göz atacak olursak vaziyetin buralar için de aynı olduğunu görürüz. Meselâ, Kırşehirin koltuğunda bulunan Güzler ve Gölasar gibi kıymetli çiftliklerle, en zengin kavaklıklar, en güzel bağ ve bahçeler ağa ve eşraf takımının elindedir. Her birisi kan değerinde olan bu mülklerin sahipleri ömürlerinin sonlarına kadar ayaklarını uzatıp yatsalar bile ellerinde bulundurdukları geniş çiftlikler sayesinde geçim zorluğu çekmeden asalet ve imtiyazlarını muhafaza edebilirler.

Halil Aytekin

Sabahtan beri koperatifin kerpiç duvarlı, alçak damlı tek odasında oturuyordum. Devriliverecekmiş hissini veren, yüksek, iki tekerlekli arabalarına üzümlerini yükliyen civar köylüler mahsulerini teslim etmek ve satışa mahsuben para almak için kooperatife âdeta akın ediyorlardı. Ağadan, tanıdığı tüccardan, veya komşusundan, akrabasından şahsen borç almağa ve kayıtsız, senetsiz iş görmeğe alışmış köylü için kooperatif teşkilâtı, bir şahıs olmıyan bir teşkilâttan borç almak, kredi muameleleri, müteselsil kefalet ilh. yabancı olduğu bir vaziyetti. İktisadi durumdaki bu değişme ile beraber vaziyetlere karşı alınan tavırlarda, zihniyette de bütün bir değişme olacaktı. Ve bu arada bocalamalar, uyamamazlıklar da mukadderdi. İşte bu düşüncelerle, köylülerin kooperatifle olan münasebetlerini müşahede etmek için bir günümü kooperatifte geçirmeğe karar vermiştim.

«Bu köylerde kooperatif artık eskimiş, alışmışlar, umduğum müşahedeler mümkün olmıyacak galiba» derken kapı açıldı, içeriye bizim kaldığımız köyden Dursun oğlu Dursun girdi. Dursun koperatife yeni geliyordu, ortak olmak için elinde bir istida ile müracaat ediyordu. Kâtipten «Olur, yaparız» cevabını alır almaz, ortaklığın şartlarını sormadan, öğrenmeden Dursun hemen derdini döktü: Evine bir oda ilâve etmek, samanlığını tamir etmek, oğluna sünnet düğünü yapmak için kendisine şu kadar para lâzımdı. Dursun belki daha devam edecekti ama, böyle vaziyetlere alışık olduğu anlaşılan ihtiyarca kâtip, gayet sâkin Dursuna kaç çuval kuru üzüm getirdiğini sordu, cevabı alınca da hemen defterinin kenarına hesap yapmağa başladı. Teslim ettiği üzüme göre Dursun istediği parayı alamıyacaktı. Dursun şaşırdı. Kendisine bu para lâzımdı; bulmak için dört yana başvururken komşuları kooperatif para veriyor, oraya git demişlerdi; kooperatife ortak olmak istemesinin yegâne sebebi bu idi; üzümlerini satmak için onun kooperatife ihtiyacı yoktu; şimdiye kadar kooperatif vasıtasiyle satmamıştı; parayı alamadıktan sonra ne diye ortak olsun? Borç aldığı şahıslarla yaptığı gibi, Dursun kooperatif kâtibi ile de pazarlığa kalktı; kâtibin para miktarını hiç değiştirmediğini görünce kızmağa başladı; pazarlıkta iki taraf da biraz fedakârlık yapamaz mı? Dursun istediği miktarı biraz indiriyordu, kâtip de biraz çoğaltsa idi anlaşacaklardı. Kâtip, parayı şahsen kendisinin vermediğini, miktarı değiştirmek elinde olmadığını Dursuna yine sâkin, hiç kızmadan anlatmağa çalışıyordu. (Bu kâtip senelerce bu işte pişmişti). Fakat böyle şahıs olmıyan bir «şey» den para almayı Dursunun aklı kabul etmiyordu; şu karşısındaki adam istese pek âlâ biraz daha fazla verebilirdi. Nihayet Dursun adam akıllı kızdı, «Hepiniz birsiniz; hep mahsulü alıp en az parayı verirsiniz. Ver o kâğıdı, vazgeçtim ben» dedi. Dursun son kozunu oynuyordu. Pazarlık ta öyle değil midir? Bir taraf razı olmaz, vazgeçer görünür, kalkar gider, öbür taraf fiyattan biraz daha ikram ederek arkasından bağırır. Dursun da istidayı geri aldı, kapıyı vurup çıktı gitti, ama arkasından çağıran olmadı. Aradan bir saat, belki daha fazla bir zaman geçti, yine kapı açıldı, bu sefer Dursun kabahatli bir çocuk gibi mahcup içeri girdi, tekrar kâğıdı kâtibe uzattı, «Hadi bakalım, senin dediğin olsun» dedi. Kâtip yine hep sâkin, sanki hiç bir şey olmamış gibi, kâğıdı aldı, muameleyi tamamladı, Dursunun iri ellerine paraları saydı. Dursunun keyfi yerine gedi, ama, o hââ, isteseydi kâtibin daha fazla para verebileceğine kaniydi. Giderken kâtibin omuzunu ahpapça dürttü, «Bu sefer senin dediğin oldu ama gelecek sefer karışmam ha! Pamukları getireceğim, dört yüzden aşağı bırakmam» dedi.

B. S. Boran

Kuruş 25 Alâeddin Kıral Basımevi — Ankara (5395)